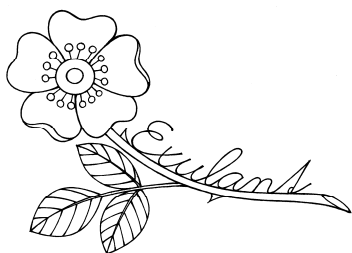

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 29 (1/2010)

občanského sdružení

EXULANT

Milí čtenáři,

úvodem tohoto čísla jen stručně několik informací: již minule jste se dočetli o tom, co připravuje občanské sdružení EXULANT na letošní rok. První akce – II. ročník Memoriálu J.A.Komenského v Žacléři, proběhla v únoru. Ostatní je před námi. V květnu zveme do Kynšperka nad Ohří, v červnu do Amsterodamu a Naardenu, koncem července do Zelowa, v srpnu do Trpíst a v říjnu na konferenci a valnou hromadu EXULANTA do Vikýřovic. Valná hromada bude tentokrát volební. Asi se nepotkáme všichni všude, doufáme však, že podle svých možností naše pozvání na uvedená setkání přijmete.

Řada z Vás se na nás obracela se žádostí o knihu Edity Štěřkové **Zelów, česká exulantská obec v Polsku**, která byla již delší dobu beznadějně vyprodaná. Rádi oznamujeme, že vyšel dotisk této knihy, takže je opět k dispozici. Můžete si ji koupit na akcích pořádaných naším občanským sdružením, objednat na adrese: Mgr. Pavel Čáp, Brechtova 4/778 (schránka č.25), 149 00 Praha 4, (cena 300,- Kč + poštovné) nebo koupit v prodejně Kalich v Jungmannově ulici v Praze za 330,- Kč.

Jan Bistranin

U Ježíšova kříže

U Ježíšova kříže stály jeho matka a sestra jeho matky, Marie Kleofášova a Marie Magdalská. Jan 19, 25

Odjakživa poutaly lidskou pozornost dramatické scény ze života konkrétních lidí. A poprava, při které byl odsouzenec přibit na

kříž, jeho vztek, zoufalství, výkřiky bolesti i poslední agonie, přitahovaly lidskou zvědavost obzvláště silně. Tentokrát na kříži umíral Ježíš Kristus, v očích mnoha lidí výjimečná osobnost, lékař, učitel Zákona, velký humanista, který se zvláště ujímal lidí opuštěných, hladovějících, žíznících, lidí, kteří si zoufali nad zmařeným životem. Měl pro ně slova útěchy, vracel jim lidskou důstojnost. Proměňoval jejich srdce, takže se stávali novými, ušlechtilými lidmi.

A nyní Ježíš visí mezi nebem a zemí. Jeho hrozná smrt na kříži, k níž byl odsouzen, vyvolala nejrůznější reakci: škodolibou radost, posměch, úšklebky, potupu, urážky, rouhání, ale i lásku, která mu věří.

Děsivou scénu Ježíšova ukřižování popisují všichni evangelisté.

Těm, kteří Ježíše nechali popraviti, se jejich záměr nepodařil. Ježíš-Mesiáš je dodnes středem dějin. Jako se pod jeho křížem tehdy profilyvaly nejrůznější skupiny s nejrůznějšími zájmy a názory, dodnes zůstává Kristův kříž výzvou k pravému lidství, dodnes lidi zneklidňuje, dodnes probouzí zájem, lásku, vděčnost, ale také posměch, pohrdání, nenávisť a lhostejnost.

Evangelisté velmi shodně zaznamenávají reakci těch, kdo se objevili na scéně.

Především jsou to **dva muži visící vedle Ježíše**, kteří byli popraveni spolu s ním. Neznáme jejich jména, nevíme nic z jejich osobního života. Budou však patřit do evangelijního příběhu až do konce tohoto věku.

Evangelista Matouš je nazývá zbojníky. Podle Marka se připojili k těm, kteří Ježíše tupili. Proč se právě oni nechali strhnout k výsměchu? Chtěli si snad svou horlivostí vysloužit v posledním okamžiku zmírnění trestu? Ovšem, ještě byl čas sejmout jejich těla s kříže. Možná, že to byli partyzáni, kteří bojovali proti římské okupační moci. Takové lidi trestali Římané bez milosti. Urážky obou mužů mohly být výrazem zloby, že se Ježíš k nim nepřipojil. Proč nezasáhl, když je zatýkali a vsadili do vězení, kde čekali na hrozný trest? Proč se s nimi nezapojil do zoufalého zápasu o politickou svobodu? Mnozí v Izraeli byli přesvědčeni, že Ježíš kolaborantský prořímský režim podporoval. Možná, že proto se jejich hlas připojil k těm, kdo se Ježíši posmívali a kdo ho uráželi. Nečekaně však došlo k neuvěřitelnému zvratu. Jeden z těch dvou na kříži se Ježíše zastal a prosil ho, aby se na něj rozpomenul v ráji. Uvěřil v poslední chvíli svého života a byl Ježíšem přijat. Tak se stal mužem naděje pro mnohé.

Druhá, pevně semknutá skupina, jsou **vojáci**. Měli hrozné řemeslo: vlastníma rukama přibili Ježíše na kříž. Vojáci nesli odpovědnost za průběh poprav. Byli to profesionálové. Mnohokrát se dívali smrti do očí, mnoho lidských životů měli na svědomí. Navykli si plnit rozkazy svých představených. Za popravu byli navíc dobře odměněni. Patřilo jim vše, co po odsouzených zůstalo. A dostali odpovídající žold. Nezajímalo je, zda ti na kříži byli odsouzeni spravedlivě. Plnili jen svůj úkol. Byli to tvrdí muži. Nedalo se čekat, že by projevíli s Ježíšem sebemenší soucit. Posmívali se mu, nabízeli mu ocet k utišení žízně a říkali: „Když jsi židovský král, zachraň sám sebe.“ Lidé podřízení si rádi šplhnou u svých pánů.“ Pak však došlo k neuvěřitelnému zvratu: jeden z nich, jejich velitel, římský důstojník, když uslyšel Ježíšovo pokojné zvolání: „Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha“, velebil Boha. Jeho svědomí se probudilo. A on učinil od-

vážné vyznání: „Tento člověk byl vskutku spravedlivý“.

Třetí, největší skupina, byli **kolemjdoucí lidé, zástupy, Židé**. Jedni se Ježíši rouhají, potřásají hlavami. Chtějí vidět zázrak: „Je-li Ježíš Mesiášem, ať sestoupí s kříže a my mu uvěříme.“ Jiní se jen přišli podívat na toto děsivé divadlo. Mnozí z nich vydrželi až do konce. Někteří z nich však se s pokáním vraceli do svých domovů. Uvědomili si, že nejsou spoluodpovědnost za smrt spravedlivého a že stojí pod Božím soudem.

Všichni evangelisté zmiňují ty, kteří měli Ježíšovu smrt na svědomí. Byli to **nejvyšší církevní představitelé, velekněží, zákoníci a starší lidu**. Ti nechali Ježíše na základě falešných svědectví odsoudit, oni iniciovali posměch a pohrdání. Měli to dobře vymyšlené: „Nechť sestoupí s kříže a uvěříme v něho.“ Tady je logický důkaz, srozumitelný a jednoznačný. „Nechť tedy ukáže, je-li Synem Božím“. Pouhý metr od země dělí Ježíše od svobody. Ježíš však nesešoupí s kříže. Nemůžeme se ubránit otázce, proč ten, který prikazoval větru a rozbouřenému moři, který vracel život zemřelým, který dokázal nasytit zástupy několika chleby a rybičkami, nedal jasný důkaz, že je Božím vyvoleným, pravým Mesiášem? Proč zůstane viset na kříži až do posledního vydechnutí? Proč? Bible zná jedinou odpověď: Protože taková byla Boží vůle. Jediný spravedlivý musí umřít za zpronevěřilý Boží lid a svým životem platit za hřích celého světa.

Děsivá bilance. Jen několik hlasů zaznělo v Ježíšův prospěch. Kde jsou ti, které Ježíš uzdravil, kterým přinesl odpuštění, kterým věnoval svou lásku a péči? Kde jsou jeho učedníci, které on miloval až do konce? Zbaběle se rozprchli a zůstal snad jediný, ten, kterého miloval Ježíš, ten, který miloval Ježíše.

Nebyl však sám. **Pod křížem stojí ženy**. Když muži nemají odvahu, nastupují na jejich místo slabé ženy. Mnohokrát se to v dějinách opakovalo. Nebudou bojovat. Chtějí jen milovaného Mistra podepřít v jeho

smrtném zápasu. Má vědět, že nezůstal do-
cela sám.

Ježíš, ukřižovaný Pán, je postaven do-
prostřed lidských dějin. Co se odehrálo teh-
dy, odehrává se i dnes. Dodnes kolem Ježí-
šova kříže stojí nejrůznější lidé: lhodstojní –
těch je vždycky nejvíc; jsou tam posměvači, i
lidé toužící po zázraku. Ale nejvíc je těch,
kteří ho dodnes křížují svým převráceným a
hříšným životem.

Dodnes jsou však i ti, kdo ho milují, kdo
ho pokorně následují, kdo mu věří a kdo ne-
sou dál jeho evangelium lásky a odpuštění.
Patřím k nim já, my, církev Páně?

Pavel Smetana

Jan Žižka z Trocnova a z Kalichu - loupežný rytíř nebo geniální vojevůdce a bojovník za pravdu

Jak došlo k tomu, že jsem se začal zabý-
vat osobností Jana Žižky z Trocnova a
z Kalicha? Vyprovokoval mne plakát, s kte-
rým jsem se před dvěma roky setkával při
svých cestách po naší vlasti, na kterém byl
zobrazen Žižka jako loupežný rytíř. Tehdy
jsem se rozhodl, že na základě dostupných
materiálů se pokusím přiblížit čtenářům
osobnost českého vojevůdce z počátku 15.
století pravdivě, padni, komu padni.
Z materiálů jsem měl k dispozici Palackého
dějiny, dále některé statě Prof. Josefa Pekaře
(hodnotil Žižkovu osobu z hlediska římsko-
katolické církve velmi kriticky), dále studii
z díla Prof. Jaroslava Kosiny v knize Veliká-
ni našich dějin. Významná je obšírná práce
Prof. Ferdinanda Hrejsy, evangelického his-
torika, a z moderních prací vědecko-
populární studie o Žižkovi z pera Petra Hory
v 2. dílu Toulek českou minulostí.

Kdo byl tedy Žižka?

Prof. Kosina na otázku odpovídá takto:
„Žižka byl mužem pořádku a kázně.
Z nejkrásnějších jeho vlastností byla jeho
rytířská velkodušnost... Podával ochotně ru-
ku ke smíru každému, kdo projevil ochotu

napravit učiněnou chybu... Neuchylujeme se
od pravdy, víme-li, že byl Žižka nejen nej-
znamenitějším vojevůdcem 15. věku, ale i
jediným z předních státníků doby té.“

Petr Hora v Toulkách věnuje Žižkovi a
jeho době čtyřicet stran drobného tisku. Píše
o něm: „Vypíná se před námi heroická osob-
nost. Její autentický osud se však podobá
ledovci; viditelná zůstává desetina, zbylých
devět je skryto pod hladinou věčnosti. Kdo
byl Jan Žižka? Genius vojenství, hrdina a
reprezentant husitské revoluce. Muž, který
jako jediný mezi vojevůdci světové extratří-
dy odešel z bitevního pole neporažen. Žádný
anděl v bělostném hávu, ale nemilosrdný
generál ve svaté válce.“

Prof. Ferdinand Hrejsa hodnotí Žižkovo
dílo následovně: „Žižka umírá u Přibyslavi
následkem těžkého onemocnění na hlízy
(karbunkul). V něm odešel muž, který roz-
hodně usiloval o vítězství zákona Božího a
horlil o život ukázněný a který směřoval k
poměrům urovnaným a pokojným, kdy zá-
kon Boží bude rozhodovat v zemi. Byl při
tom rozhodný nepřítel těch, kteří odpírali
zákonu Božímu a všech odpůrců kalicha.
Kacíře hubil bezohledně.“

Náboženská a politická situace ve střední Evropě.

Dědicem Karla IV., který zemřel r. 1378,
se stal Václav IV, nejstarší Karlův syn, kte-
rého otec cílevědomě připravoval pro králov-
ské a císařské poslání. Od něj se očekávalo,
že radikálně zasáhne a nastolí opět v říši po-
řádek. Ukázalo se však, že mu chybí mravní
síla, rozhodnost a statečnost, aby jako bu-
doucí císař naplnil očekávání celé tehdejší
Evropy. O to víc usiloval o nejpředněji místo
v říši jeho mladší, poloviční bratr Zikmund,
který se stal králem v Uhrách. Mezi oběma
panovníky, žel, nepanovala soudržnost a lás-
ka. Ambiciózní Zikmund dokonale promyš-
lenou taktikou připravil svého bratra o císař-
skou korunu a vynutil si na něm i nástupnic-
tví na českém trůnu.

Koncil, svolaný do Kostnice r. 1414, měl za úkol odstranit pohoršlivé papežské schizma, které trvalo více než třicet let, od roku 1378. Dva, a později tři papežové zápasili o prvotnost v církvi i ve společnosti. Jeden byl zvolen v Římě a druhý v Avignonu. Ve všech vrstvách společnosti byl tento zápas mezi papeži sledován s velikými obavami a úzkostí. Koho je třeba poslouchat? Kdo zprostředkovává nejvyšší pravdu, která je podmínkou věčné spásy? Co je pravda a co je lež? Koho uctívat a koho prohlásit za antikrista? Kostnický koncil radikálně zasáhl ve věci papežského schismatu. Dosavadní papeže donutil k abdikaci, sesadil a uvěznil papeže Jana XXIII., muže nejhorší pověsti, krvesmilníka a mnohonásobného vraha. Novým papežem zvolil Martina V., velkého odpůrce reformačních hnutí v Evropě.

Není bez zajímavosti, že papež Jan XXIII., který nastoupil na papežský trůn v r. 1958, a který svolal 2. vatikánský koncil (1962-64), přijal po svém zvolení jméno Jan XXIII., protože je chtěl očistit. Od doby Kostnického koncilu nikdo z papežů totiž neměl odvahu přijmout toto jméno.

Vraťme se však do minulosti. Volbou Martina V. bylo odstraněno největší pohoršení - papežské schisma. Druhým úkolem koncilu bylo odstranit kacířství v církvi. Mistr Jan Hus byl donucen odebrat se do Kostnice, aby čelil obvinění z kacířství. Císař Zikmund se zaručil za jeho bezpečný příchod i návrat. (Protože dosud nebyla zrušena klatba, vynesená nad Husem, mohl ho kdokoliv beztrestně zabít.)

Víme, že přes všechny sliby, byl Hus nespravedlivě odsouzen a jako kacíř v Kostnici upálen na hranici. Odsouzení a krutá poprava milovaného profesora Karlovy univerzity vyvolala všeobecný odpor v Čechách. Čeští šlechtici odeslali koncilu hned v září 1415 z panského sněmu v Praze protestní dopis, opatřený 452 pečeti českých šlechticů, v kterém vyjádřili hluboký nesouhlas s popravou M. Jana Husa. Správně rozpoznali, že tím byl celý národ označen za kacířský.

Cituji z protestního dopisu: "Osvědčujeme vám i celému světu, že M Jan Hus byl muž spravedlivý, životem, ctnostmi i pověstí chvalitebně zachovalý, jenž zákonu Božímu věrně učil, všeliké bludy a kacířství káral a nás i všechny Kristovy věrné k milování bližních navodil. Osvědčujeme dále, že kdokoli z lidí by pravil, že jest v Čechách kacířství...každý takový v hrdlo lže co zrádce a nepřítel království a národa našeho, sám jsa kacíř...My kazatelů zákona a pána našeho až do krve vylítí chceme bránit a obhajovat, odvrhnouce všelikou bázeň i nálezky lidské."

List českých pánů byl statečným gestem. Museli si uvědomit, že jejich veřejný nesouhlas s popravou M. Jana Husa pobouří delegáty koncilu, který ještě další dva roky v Kostnici zasedal. Pamětní list utvrdil delegáty koncilu v přesvědčení, že většina českého národa propadla nepřijatelnému kacířství. Tomu nahrávala skutečnost, že se souhlasem Mistra Jana Husa, odeslaného z vězení v Kostnici, začali Husovi přátelé pod vedením Husova přítele a žáka Mistra Jakoubka ze Stříbra vysluhovat eucharistii - Večeři Páně - pod obojí způsobou, to znamená, že byl všem lidem bez rozdílu stavu a sociálního postavení podáván nejen posvátný chléb, ale i kalich s vínem, z kterého dosud svátost přijímali jen vysvěcení kněží.

Tak se stal kalich symbolem počínající reformace velké části české katolické církve. Koncil na tuto situaci reagoval tím, že vysluhování pod obojí prohlásil za kacířské a přísně je zakázal pod hrozbou inkvizičního postihu.

Smrt ukončila reformační dílo Husovo. Avšak jeho myšlenky, které věrně a z nejhlubšího přesvědčení kázal, se staly výzvou k novému pojetí křesťanství v Čechách. Jeho podstatou byla pravda zákona Kristova, jehož nejhlubším obsahem je láska ze srdce upřímného. Tam, kde je Kristus přítomen, padají všechny přehradky mezi lidmi. Kolem svátosti svaté Večeře Páně se shromažďuje rodina rovnoprávných Božích dětí. Kristus nabízí jeden kalich, z kterého pijí všichni bez

rozdílu. Tak se utvářela situace, kterou doposud Evropa nepoznala. Padaly hranice mezi rozdílnými sociálními vrstvami.

Abychom správně rozuměli zápasu Husových následovníků, musíme si uvědomit, že šlo o náboženský zápas. Už jsem naznačil, jak bolestně naplňovala mysl tehdejších křesťanů otázka, kdo z papežů je Kristův učedník a kdo je Antikrist. Uprostřed silných duchovních proudění, v očekávání bezprostřední Kristovy paruzie (druhý příchod Krista) a s tím spojených chiliastických nadějí na tisícileté království Kristovo, dochází k mohutnému zápasu. V husitské hymně Kdož jsou boží bojovníci a zákona jeho, autor skvěle vyjádřil duchovní drama, které se odehrávalo v samotném srdci Evropy. Cítuji z husitské hymny: „*Kristus nám za škody stojí, stokrát víc slibuje. Pakli kdo proň život složí, věčný míti bude. Blaze každému, kdož na pravdě sejde...*“

Zápas, který se zanedlouho rozhořel, byl zápasem o Kristovu pravdu. Obsahoval však v sobě i velmi silný sociální náboj. V této době, kterou František Palacký považuje za nejslavnější období českých dějin, se český národ postavil proti zbytku Evropy ne pro vnější, dočasné cíle, nýbrž pro myšlenky a nejušlechtlejší ideje, které tehdy Češi považovali za nosnou pravdu lidského života. Zápas na život a na smrt husité nevyprovokovali. Byli donuceni se bránit.

Když jsem asi před 15 lety posílal dopis tehdejšímu papeži Janu Pavlu II., kterého si nota bene velice vážím, přiznával jsem, že v této těžké době byla naše země prosycena krví vinných i nevinných, že husité bojovali na život a na smrt a v zápalu boje nešetřili žádného z nepřátel. Upozornil jsem však, že existuje podstatný rozdíl mezi útočnou válkou, která usilovala tehdy o zničení celého národa a mezi válkou obrannou, k obraně a zachování holých životů.

Koncil nedokázal citlivě reagovat na situaci v Čechách. Zostřoval výhružné dopisy, zakazoval vysluhování pod obojí. Pražský arcibiskup hrozil klatbou. Nad Prahou je vy-

hlášen interdikt - to znamená zákaz všech bohoslužeb a svátostí. Zloba celého národa byla dovršena zprávou, že rok po popravě Husově byl na témže místě v Kostnici upálen další vynikající oblíbený český theolog, Mistr Jeroným Pražský. Došlo k výbuchu nesouhlasu, ke spontánní reakci. Rozjitření lidé v Praze i na venkově zaútočili na fary, na kněze, kteří nechtěli vysluhovat svátosti a konat bohoslužby. Docházelo k násilí. Byli první mrtví. Lid si dosazoval faráře, kteří byli ochotni věrně zvěstovat evangelium a vysluhovat svátosti. V Praze se většina Čechů hlásila k husitství, zatímco Němci podporovali staré církevní struktury.

Na výbušnou situaci v Čechách znovu necitlivě reagoval koncil. Nařizoval těm, kdo připojili ke stížnosti své pečeti, aby se dostavili k soudu do Kostnice. Nikdo neuposlechl. Král Václav IV. se pokusil uklidnit situaci. Požádal pražského arcibiskupa Konráda z Vechty, aby zákazy koncilu zrušil a dal opět souhlas ke konání bohoslužeb. Arcibiskup uposlechl. Vysloužil si však za svou povinnost prokletí a odsouzení ze strany katolické církve. Přesto světil husitské kněze až do své smrti v r. 1431. Situace v Praze i v Čechách eskalovala. Ve vysokých církevních i politických kruzích se začínalo hovořit o křížové výpravě proti Čechům.

Karlova univerzita v Praze dosvědčila pravověrnost obou mučedníků, Husa i Jeronýma. A o několik měsíců později schválila přijímání pod obojí. Koncil na to reagoval zákazem činnosti Karlovy univerzity. Husitská šlechta poslala do Kostnice obhajobu vysluhování pod obojí. Nově zvolený papež Martin V., zapřísáhlý nepřítel Husa a celého husitského hnutí, byl rozhodnut vyplenit husitské kacířství až do kořenů. Tak se rozplynuly naděje Čechů na urovnání a smír. Nový papež vydal bulu, v níž radikálně odmítl vysluhování Večeře Páně pod obojí a hned v další bule hrozil křížovou výpravou. Neponechal ani nejmenší prostor k jednání. Požadoval bezpodmínečnou kapitulaci.

To vše vedlo k radikalizaci české společnosti. Především velká královská města v čele s Prahou odmítla zásahy nového papeže. Ten požádal císaře Zikmunda, aby se postavil do čela mezinárodní trestné výpravy. Zikmund však byl zaměstnán problémy ve svém Uherském království a tak přenesl odpovědnost za zklidnění situace na svého bratra Václava IV. Ten pod tlakem událostí nařídil vedoucím představitelům husitského hnutí v Praze, aby opustili město a uvolnili fary kněžím věrným papeži. Jen v několika kostelech povolil kazatelskou činnost kněží pod obojí. Ideologickým vůdcem pražského odporu se stal kněz Jan Želivský, muž výmluvný, který dokázal strhnout zástupy posluchačů. Na venkově se lid shromažďoval ve velikém množství na různých místech a husitští kněží, nedbajíce králova zákazu, zde vysluchovali Večeři Páně pod obojí.

V této složité situaci přijel král Václav IV. do Prahy, aby se pokusil o zklidnění situace. Prosbou Pražanů, aby byl zrušen zákaz vysluhování pod obojí, vyvolala u něj bouři hněvu. Nepomohly přímluvy předních mužů. Zákaz trval. Správou města byli pověřeni muži, kteří zůstali věrni vládnoucí církvi. Ti tvrdě zasahovali. Zakrátko se zaplnily věznice prvními mučedníky. 30. července 1419 zástupy posluchačů kněze Želivského zaútočily na Novoměstskou radnici. Došlo k první defenestraci, která pro přítomné konšely skončila tragicky. Želivský nechal zvolit čtyři hejtmany, kterým byla předána správa nad městem. Revoluční Pražané v této chvíli zvítězili. Jejich vzpoura však měla těžké důsledky. Vznětlivý panovník Václav IV. za několik dní umírá na svém hradu v Kunraticích - s velkou pravděpodobností to byl důsledek rozrušení z posledních událostí.

Král byl mrtev a lidé si kladli otázku, co bude dál. Venkované i obyvatelé měst se pod vlivem fanatických kněží shromažďovali ve velikých zástupech na horách; v pozadí je myšlenka návratu Krista na hory. Vůdci lidového povstání si kladli otázku, zda je možné smíření se Zikmundem, kterého mno-

zí činili odpovědným za smrt milovaného Mistra Jana. Pokusili se o to umírnění kališníci. Jejich požadavky však Zikmund tvrdě odmítl. Vyžadoval bezpodmínečnou kapitulaci vzbouřenců. Oznámil, že je připraven získat český trůn za všech okolností.

Konzervativní část sympatizantů s Husovým programem si uvědomovala, že je třeba zajistit pořádek především ve velkých městech. Spontánně vznikla zemská vláda, která měla za úkol udržet právo a pořádek v Čechách. Podařilo se uzavřít dohodu, která měla zajistit pokojný odchod revolučních skupin z Prahy. Venkovská chudina se však do hlavního města vrátila. Po několikadenních bojích bylo uzavřeno příměří. Na zimu se zástupy rozešly do některých měst. Mezitím vojenské oddíly pátraly po husitech a bez soudních procesů je zabíjely. Zvláštní krutostí se vyznačovala Kutná Hora, jejíž němečtí obyvatelé naházeli na tisíce husitů do hlubokých šachet.

Chiliastičtí kazatelé stanovili příchod Ježíše Krista v slávě na začátek roku 1420. Když k němu nedošlo, radikální živly se rozhodly vzít nápravu lidstva do svých rukou. Podařilo se jim dobýt a vypálit Sezimovo Ústí. Na nedalekém hradišti, které mělo strategicky výbornou polohou, začali v březnu 1420 budovat opevněné město, které nazvali jménem Tábor podle biblického Tábora - pahorku v Izraeli, na kterém pod vedením Debory a Baráka dosáhli izraelité rozhodného vítězství. V našem vyprávění se dostáváme konečně k muži, který se stal nejslavnějším obráncem husitů.

Jeho jméno bylo **Jan Žižka z Trocnova, později z Kalicha**. Informací o jeho životě od narození až do husitských bouří máme velmi poskrovnu. Narodil se nejspíš roku 1360 ještě za vlády Karla IV. v zemanské rodině na jihočeském statku v Trocnově. Nevíme přesně, kolik měl sourozenců, ani kdy se oženil. Podle nejrůznějších zpráv byl nevysoké statné postavy s výrazným orlím nosem. O jedno oko přišel ve svém mládí pravděpodobně při loupežném přepadení rodi-

čovského statku. O této události však nemáme přesnější zprávu. Za ženu si vzal Kateřinu, dívku z nedaleké vesnice Čerejov. Víme, že se mu narodila dcera. Z důvodů nám málo známých přišel během několika let o svůj majetek. Od té doby o Žižkovi po celá desetiletí nevíme nic jistého.

V popravčích knihách rožmberských je zápis, který zmiňuje Jana Žižku v souvislosti s Matějem, vůdcem lapků, který byl v Českých Budějovicích odsouzen a popraven. S velkou pravděpodobností se dá předpokládat, že ho do této skupiny škůdců dohnala především existenční nouze, kterou pravděpodobně způsobil vládce jižních Čech, Oldřich z Rožmberka. Po tři roky vedl záškodnickou válku proti Rožmberkům. Při tom se spolu s ostatními živil drobnými loupežemi. Spolu připravoval bojové akce proti městům a hradům v této oblasti. Během tohoto období dokonale ovládl strategii záškodnické války. Z pramenů se dovídáme, že v červenci 1409, když došlo ke smíru mezi králem a Rožmberky, jako jedinému ze škůdců udělil král Žižkovi amnestii. Dokonce veřejně vyhlásil, že mají všichni hledět na Žižku jako na muže, který se těší králově přízni.

Opět uplynulo několik let bez spolehlivější informace o Žižkovi. Až v r. 1410 se dovídáme, že se účastnil boje Poláků proti Řádu německých rytířů u Grunwaldu. O dva roky později roku 1410 se s ním setkáváme v Praze ve službě u královského dvora (nejspíš patřil do družiny královny Žofie). Měl tehdy už tolik prostředků, že si v Praze mohl zakoupit dům. Další léta se opět ztrácejí v mlze. Můžeme předpokládat, že se účastnil kázání M. Jana Husa v Betlémské kapli. Betlémský kazatel podstatně ovlivnil jeho další smýšlení. Husovy myšlenky se staly jeho vyznáním, kterého se neochvějně držel i v dalších nadmíru obtížných letech, až do své smrti.

Zápas mezi oběma stranami, radikální a konzervativní, nabíral stále větší intenzity. Ten strhl už nemladého válečníka do svého víru. Při první pražské defenestraci se obje-

vuje Žižka ještě mezi příznivci radikálního husitského křídla. Mezi oběma stranami v Praze pokračoval zápas. V Žižkově strhujícím příběhu opět chybí jedna kapitola. Na přelomu roku 1420 se s ním nečekaně setkáme v čele velké skupiny věřících v Plzni. Ještě v zimě došlo k válce o Plzeň. V bitvě u Nekoměře se nečekaně objevují nové prvky vedení války. Především to byly obrněné selské vozy, z nichž během krátké doby bylo možné utvořit vozovou hradbu. Žižkovo vítězství nad velikou přesilou vojska Bohuslava ze Švamberka započalo řadu vítězných bitev. Nepřátelské síly v Plzni, posílené vojskem královny Žofie, přinutily Žižku, aby město tajně opustil a se svým nevelkým vojskem se vydal na cestu směrem k Táboru. Žižkovu armádu tvořilo tehdy asi 400 lidí včetně žen a dětí a dvanáct okovaných vozů. U Sudoměře došlo k rozhodující bitvě s několikanásobnou vojenskou převahou nepřátel. Žižka zaujal postavení mezi dvěma rozbahnělými rybníky. Mužstvo umístil na úzké hrázi, odkud nebylo úniku. Žižka však nikdy neuvažoval o porážce. Myslel na vítězství. A toho dosáhl skvělou vojenskou strategií i nadšením bojovníků. Útok panských vojsk mohl být veden pouze proti hradbě z vozů. Bažinaté dno znemožňovalo prudký útok ozbrojených rytířů, kteří se ocitli v dosahu palby Žižkova vojska. Žižka zvítězil. I on však za vítězství zaplatil velkou daň ztrátou částí svých bojovníků. Po vítězném boji převedl Žižka svůj houf do Sezimova Ústí. Zde ovlivnil důležité rozhodnutí radikálních skupin vybudovat husitské obranné centrum v Táboře.

Už první období historie města Tábor přineslo prudké spory mezi křídlem horlivců a realistů, ke kterým patřil Žižka. Organizace města byla svěřena čtyřem hejtmanům, mezi kterými Žižka vynikal odvahou, rozhodností a válečnými zkušenostmi. Tábořské bratrstvo stálo před těžkými úkoly: uhájit město, zajistit plynulý přísun potravin, vycvičit vojsko a co nejdůkladněji město opevnit. Strategií tábořského vojska, na které měl Žižka vý-

znamný podíl, byla strategie aktivní obrany. Bezprostředně po vybudování města, využitím momentu překvapení, vytáhla tábořská vojska proti nepřátelským oddílům v okolí. Táborité nečekaně napadli vojsko v Mladé Vožici. Tak pokračovala taktika tábořských vojsk i během dubna 1420. Vítězné tažení tábořských vojsk v jižních Čechách bylo přerušeno naléhavým voláním o pomoc Praze, proti které táhl v čele křižáckého vojska sám císař Zikmund.

Do Prahy však směřovaly také husitské vojenské jednotky z východních Čech. K nim se připojily tábořské houfy. Mezitím se Zikmund pokoušel obklíčit Prahu ze všech stran, aby ji mohl vyhladovět. Úkolem spojených husitských vojsk bylo především uhájit přístupovou cestu do Prahy, a to v oblasti dnešního Karlína. Tato cesta umožňovala přísun potravin. To si uvědomoval i císař Zikmund. Proto dal rozkaz k útoku na dřevěné sruby na Vítkově hoře, které byly důležitou součástí obrany města. Zde došlo 14. července 1420 k rozhodující bitvě, která skončila katastrofální porážkou křižáckých vojsk. Z této porážky se Zikmund už nevzpamatoval. Nechal se ještě koncem července narychlo korunovat českým králem ve Svatovítské katedrále, pak vyloupil nashromážděné poklady, aby zaplatil křižákům zadržený žold a spěšně ujel do Kutné Hory.

Husitští vůdci si uvědomovali, že je to pouze počátek dlouhého zápasu a že je nutné stanovit nosný duchovní program, který by trvale sjednocoval husitské hnutí. Tímto duchovním základem se staly Čtyři pražské artikuly (články): Svobodné hlásání Slova Božího, vysluhování Večeře Páně pod obojí, konfiskace ohromného bohatství církve a zrušení světského panování kněží a trestání těžkých hříchů, ať šlo o příslušníky duchovní nebo světské moci. Tyto reformační principy se snažil Žižka hájit a prosazovat až do své smrti.

Osvícení duchové v Českém království si uvědomovali, že země potřebuje řádnou správu a že je proto třeba povolát za krále

jiného panovníka místo Zikmunda. Ten měl stále nemalý vliv v jižních Čechách, na Plzeňsku a na Moravě. Mnozí považovali za vhodného kandidáta na český trůn krále Vladislava Jagellonského. Po jistém váhání podporil delegaci vyslanou do Krakova v létě 1420 i Žižka. Mezitím docházelo v jižních Čechách k lokálním bitvám mezi Oldřichem z Rožmberka a husitskými oddíly. Husité vítězili na všech stranách. Žižka získal pověst neporazitelného vojevůdce. Nepřátele a zrádce kalicha tvrdě trestal, takže už jen jeho přítomnost vzbuzovala mezi nepřáteli panickou hrůzu. Pražská vojska umírněných kališníků pokračovala v dobývání Vyšehradu, který padl do jejich rukou na podzim roku 1420. Přes veliký úspěch na bojišti narůstalo napětí mezi pražskými duchovními vůdci a mezi těmi, kteří zůstali věrní Římu.

Po náhlé smrti hejtmana Mikuláše z Husi byl na jeho vedoucí místo povolán Žižka. V této době na něj čekal boj s nepřátelskými vojsky v západních Čechách. Žižka nechal napsat a rozšířit manifesty, které varovaly před jakýmkoli spojenectvím se Zikmundem a před znevažováním Čtyř pražských artikulů. Města a hrady nepřátel většinou kapitulovaly. Plzeň, v níž se opevnil sám Zikmund, se Žižkovi nepodařilo dobýt. Pokračoval proto ve svém tažení do Chomutova, kde nelítostně pomstil povražděné husity u Žatce. Odtud směřoval přes Dobříš k Praze.

V době Žižkovy nepřítomnosti docházelo v Táboře k radikalizaci duchovních proudů. Ukázalo se, že program společného vlastnictví a plné rovnosti mezi lidmi je neuskutečnitelný. V Táboře vznikla nevelká, ale vlivná sekta, nazývaná Pikarti, která zpochybňovala to nejcennější pro husitské hnutí - svátost Večeře Páně pod obojí. Vůdci Tábora byli donuceni radikálně zakročit. Pikarti byli z města vyhnáni. Jejich myšlenky však našly ohlas i v Žižkově vojsku. Tábořský hejtman tvrdě zasáhl. Pikarti – Adamité - byli přemoženi, zajati a pokud neodvolali své pohoršlivé učení, nechal je Žižka upálit.

Po těchto smutných událostech táhl Žižka spolu s pražským vojskem do východních Čech. Pražanům se mezitím podařilo dobýt královská města ve středních Čechách. Z nich se utvořil pražský městský svaz, ke kterému si připojil i Žižka. Válečně vytáhl proti východočeským klášterům, v nichž viděl nebezpečnou pátou kolonu. Nedaleko Litoměřic vojensky obsadil nevelkou tvrz, hrádek Kalich. To byl jediný majetek, který si vůdce táboritů přivlastnil. Jinak až do své smrti zůstal stejně chudý jako na počátku své válečnické kariéry.

Už jsme zmínili delegaci konzervativní šlechty, která byla vyslána do Polska. Měla za úkol získat polského krále Vladislava pro český trůn. Neúspěšně. Polský král se obával papeže a proto nabídku odmítl. Další kandidát, litevský velkokníže Vitold, váhal. Král Zikmund dosud nebyl oficiálně sesazen řádným zemským sněmem. Proto představitelé šlechty a měst svolali zemský sněm do Čáslavě. Konal se ve dnech 3.-7. června 1421. Císař Zikmund obeslal tento sněm dvěma svými zplnomocněnci. Sněm prohlásil Čtyři pražské artikule za zemský zákon. Zároveň označil Zikmunda za tupitele svatých pravd a zbavil ho trůnu. V závěru byla zvolena dvacetičlenná zemská rada, která měla až do volby nového krále spravovat zemi. Tábořské bratrstvo zastupoval ve vládě Jan Žižka, Pražany kněz Jan Želivský. Stalo se však něco, s čím Čáslavský sněm nepočítal. Do Brna byl svolán separátní moravský zemský sněm, který odmítl usnesení Sněmu čáslavského. Zikmund, povzbuzený výsledky brněnského sněmu, začal připravovat druhé křižácké tažení proti Čechům.

Jan Žižka po skončení Čáslavského sněmu znovu táhl do jižních a západních Čech. Při obležení hradu Rábí v červnu 1421 došlo k největší tragedii Žižkova života. Zde přišel o jediné své oko, které se nepodařilo ani nejlepším lékařům zachránit. Na řadu měsíců byl tak vyřazen z dalších bojových operací. Mezitím bývalý mnich Jan Želivský obsadil s pomocí pražské chudiny a svých přívrženců

obě pražské radnice. Zorganizoval výpravu proti klášterům v severních Čechách (Doksany, Teplice, Osek). Toto tažení však skončilo katastrofou. Míšeňští žoldnéři způsobili pražskému vojsku drtivou porážku. Pražané proto vyslali k Mostu další vojska na pomoc Želivskému. V čele této výpravy opět jel slepý Žižka. Už samotná jeho přítomnost vyděsila míšeňské vojsko natolik, že bez boje uprchlo zpět za hranice.

Příprava dalšího křižáckého tažení byla v plném proudu. Pět armád mělo zaútočit na Prahu: Bavoři, Míšeňané, Slezané, Rakušané a Zikmund s uherským vojskem. Celkem se zúčastnilo této výpravy na 200 000 křižáckých válečníků. Nebylo však snadné tak velikou výpravu jednotně vést. Rozdrobené nepřátelské oddíly se stávaly snadnou kořistí českých vojsk. V této době se velká Zikmundova armáda přiblížila od jihovýchodu k Praze. Praha volala o pomoc. Žižka vedl své vojsko až ke Kutné Hoře, kde mělo dojít k rozhodnému střetu mezi oběma armádami. Zradou obyvatel města Zikmund obsadil Kutnou Horu. Nemilosrdně povraždil všechny husity. Žižkovi se podařilo nočním tažením probít ke Kolínu. Tak unikl nastražené pasti. Byl zimní měsíc leden roku 1422. Zikmund, přesvědčen že má Žižku v hrsti, usadil se bezstarostně se svým vojskem v Kutné Hoře. Za tuhého mrazu neočekával vojenské operace. Toho Žižka využil. Bezstarostné město dobyl rychlým útokem. Jakoby zázrakem se podařilo Zikmundovi uprchnout. Křižácká výprava skončila pro Zikmunda tragicky. Velký počet křižáků padl v bitvě u nedalekých Haber. Žižka dobyl Havlíčkův (Německý) Brod, kam prchala velká část Zikmundova vojska. Při přechodu zamrzlé řeky Svratky se pod vojáky prolomil led a mnozí i s koňmi utonuli v ledové řece. Křižácká výprava ztratila na deset tisíc vojáků.

Rok 1422 byl bohatý na události. V Praze Jan Želivský nastolil téměř vojenský režim. 9. března byl však vylákán na Staroměstskou radnici a tam popraven. Byl pochován

v kostele U Panny Marie Sněžné, kde po několik roků kázal. Přívrženci Želivského se za proradnou smrt svého vůdce začali mstít. Po dvou měsících se vrátila správa města opět do rukou konzervativních Pražanů. Zájem českých pánů o krále Vladislava ochladl. Bylo jasné, že si nemůže dovolit postupovat proti vůli papeže. Byl učiněn pokus poslat do Prahy Zikmunda Korybutoviče, synovce litovského velkoknížete Vitolda. Ukázalo se však, že tento mladý kníže není schopný uklidnit situaci v rozbouřeném Českém království. Jeho příchod do Prahy sledoval Žižka zprvu chladně a podezřivě. Nakonec ho však Žižka s ostatními tábořskými hejtmany uznal za správce země, když se zavázal, že bude respektovat Čtyři pražské artikuly. Knížeti Zikmundovi však záleželo nejvíc na tom, jak získat veliké bohatství uložené na nepevnějším českém hradě, na Karlštejně. Třetí křižácká výprava, která měla pomoci obhájcům Karlštejna, do boje nezasáhla. Mezitím bylo sjednáno příměří. Po roce byl mladý kníže z Prahy odvolán, aniž by se mu podařilo dosáhnout smíru s římským papežem.

Žižka byl rozčarován poměry v Táboře. S jistou hořkostí město opustil a táhl k Orebskému bratrstvu, s nímž udržoval velmi přátelské vztahy. Zde o něco později založil nový Menší Tábor, který zaujímal v politických zápasech středovou pozici. Organizačním centrem se stal Hradec Králové, který Žižka získal lstí. Podle názoru některých badatelů se právě zde zrodil Žižkův vojenský řád. V tomto důležitém dokumentu jsou nejprve uvedeny Čtyři pražské artikuly, pak je vyhlášen zápas husitů za věc Boží. Nebojují pro žold a kořistění, ale pro pravdu Kristova zákona. Další část vojenského řádu se věnuje otázkám mravním. Jsou zakázány hazardní hry, hádky, rvačky, neposlušnost, nekázeň, opilství, prostituce. Rabování bylo považováno za těžký zločin. Trestání byli nejen prostí vojáci, ale i jejich velitelé.

V důsledku napjatých, neurovnaných vztahů mezi radikálnějšími husity a Pražany došlo 4. srpna 1423 k občanské válce. Část

husitských vojsk spolu s pražskými kališníky se utkala s Žižkou. Ten opět zvítězil. Země již byla zcela vyčerpána a Žižka si uvědomoval, že je třeba dosáhnout dohody. Když odjel na Moravu, aby bojoval proti Albrechtu Rakouskému, pokusila se část kališnické šlechty uzavřít přijatelný kompromis, který by umožnil králi Zikmundovi získat vládu v Čechách. Mezi škůdci země byl na prvním místě jmenován Žižka. Proradnost Pražanů Žižku natolik rozhněvala, že se rozhodl zlomit vojenskou moc Pražanů natrvalo. Dobil řadu měst, dosáhl vítězství v bitvě u Malešova. Tím se mu otevřela cesta do Prahy, kterou chtěl krutě potrestat. V dnešním Karlíně se setkal s představiteli města, kteří ho úpěnlivě prosili, aby Prahu zachoval. Janu Rokycanovi, pozdějšímu husitskému arcibiskupovi, se podařilo Žižku usmířit. Výsledkem jednání byla nová výprava proti Albrechtu Rakouskému. A na této cestě u Přibyslavi 11. 10. 1424 Žižka nečekaně umírá. Dodnes nebyla přesvědčivě zjištěna příčina jeho úmrtí. Zde, na bitevním poli ukončil svůj život český vojevůdce, nikým neporažený, který dovedl se svými vojsky vzdorovat celé tehdejší Evropě.

Jaký byl Žižka člověk?

Pokud jde o jeho přísnost, ba krutost, nikdy nevybočoval z tehdejšího obrazu vojenského velitele. Každý velitel musel nejpřísnějšími tresty udržovat v armádě kázeň. Nedá se také popřít, že několik let života strávil mezi loupežnými rytíři, i když skutečný motiv neznáme.

Byl to však člověk, který nebojoval pro slávu, bohatství a moc, nýbrž pro věc Kristova zákona, jak jej poznal v kázáních Mistra Jana Husa. Čtyři pražské artikuly pro něj byly závaznou autoritou. Od nich neustoupil za žádnou cenu. Nemůžeme popřít, že došlo k zabíjení a pálení odpůrců, zvláště kněží. V jeho očích byli služebníky antikrista. Měl svou ctižádost. Zradu neodpustil nikdy. Byl nepodplatitelný. Majetek pro něho neznamenal vůbec nic.

Pokud se týče vojenského umění, byl geniálním vojevůdcem. Znal důkladně všechny formy tehdejšího válčení. Vymyslel nové metody. Měl zřejmě fotografickou paměť, která mu umožňovala využívat terénu při válečných střetnutích. Proto mohl pokračovat jako velitel vojska i po svém oslepnutí. Míru se nedožil. V krutých zápasech, které postihovaly celou zemi, poznával, že se Boží věci nedají prosadit mečem a násilím. Z této negativní zkušenosti čerpala později i Jednota bratrská, která odmítla jakékoliv násilí ve věcech víry a svědomí.

V Čáslavském muzeu se nacházejí některé kosti a také kalva (mozkovna), které s velkou pravděpodobností patřily Žižkovi. Tyto ostatky byly objeveny při opravě kostelního zdiva chrámu Petra a Pavla. Návštěvník se nemůže ubránit mnoha otázkám. Je těžké hodnotit jednání a rozhodování dávných generací. Žižkův zápas o svobodu zákona Kristova však před námi stojí jako výzva, ne však jako příklad k následování.

Pavel Smetana

POZVÁNKY občanského sdružení EXULANT

* Na autobusový **zájezd do Amsterdamu a Naardenu** ve dnech 11.-14. 6. 2010. Ještě je několik volných míst. Přihlášku zašlete co nejdříve na adresu: Pavel Čáp, Brechtova 4/778 (schránka č.25), 149 00 Praha 415, tel.: 604175061 email: pavel.cap@email.cz,

* Na setkání k 340. výročí úmrtí J.A. Komenského **v Kynšperku nad Ohří**, v kostele a sborovém domě Českobratrské církve evangelické ul. M.J.Husa č.26. Tématem je Hlubina bezpečnosti a Labyrint světa a ráj srdce. Shromáždění:

14. 5. 2010 v 19,00 přednáška k tématu;

15. 5. 2010 od 16.00 do 18,00 hod. program pro mládež, od 19,00 hod. evangelizační shromáždění;

16. 5. 2010 od 9,30 hod. bohoslužby, po nich přednáška, společný oběd, od 13,30 hod. závěrečné shromáždění.

Ubytování možno zajistit přes br. R. Brahu tel: 352683958, email: rbraha@seznam.cz.

V Panském domě v Kynšperku bude od 3. 5. do 31. 5. 2010 k tématu instalována výstava, vernisáž se koná 6. 5. 2010.

* Na **první mezinárodní setkání exulantského rodu ANDRŠŮ**, konané v Zelově ve dnech 30. 7. – 1. 8. 2010. Kromě setkání a vzpomínání všech, kdo mají nějaký vztah k rodu Andršů a exulantské tradici také bohoslužby, návštěva Faustynova a dalších okolních obcí, prohlídka muzea Českých bratří, vystoupení Zelowských zvonků atd. Doprava: individuální

Informativní ceny (budou placeny na místě): Nocleh: 150,- Kč (25 PLN) za 1 noc (ubytování ve sborovém domě, pokud máte, přivezte si spacák).

Jídlo: 290,- Kč za 5 jídel (páteční večere až nedělní snídaně),

190,- Kč za 3 jídla (sobotní oběd až nedělní snídaně)

Další informace na internetu:

<http://exulant.evangnet.cz/>

<http://www.genebaze.cz/~ts/index.htm>

Přihlášky (z důvodu zajištění noclehu a jídla) zasílejte, nejlépe emailem, na adresu:

tstodola@volny.cz

Pokud musíte použít poštu, pak vložte do dopisu známku na odpověď a pište na adresu: Ing. Tomáš Stodola, Karla Dvořáčka 1216, 73514 Orlová - Lutyně, Česká republika. Uvádějte vždy jména a příjmení přihlášených osob, jejich přesné datum narození, od kdy chcete zajistit nocleh a jídlo (a zda nejste vegetariáni).

* Na **bohoslužby a setkání reemigrantů**

dne 15. srpna 2010 od 14,00 hod.

v Trpístech u Stříbra (na hřišti). Kázat bude Mgr.Pavel Smetana.

Českobratrská církev evangelická, Bratrská jednota baptistů
a Občanské sdružení EXULANT

**srdečně zvou na
K O N F E R E N C I,**

kteřou pravidelně společně pořádají pro připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti. Letošní konference se uskuteční ve **sborovém domě Bratrské jednoty baptistů ve Vikýřovicích, Šumperská 272** (asi 120 m od železniční zastávky Vikýřovice směrem na Šumperk)

ve dnech 16. a 17. října 2010

Zahájení konference bude **v sobotu 16. října v 10,00 hod.** Program bude letos zaměřen na **550. výročí úmrtí Petra Chelčického a 550. výročí narození Lukáše Pražského.** Po úvodních bohoslužbách zazní v sobotu dopoledne i odpoledne přednášky, večer bude věnován 85. výročí vzniku exulantského vikýřovického sboru BJB. Po nedělních bohoslužbách bude konference ukončena.

V sobotu se v polední přestávce uskuteční valná hromada občanského sdružení, tentokrát je volební, bude volen nový výbor i revizní komise.

Ubytování je možno zajistit v rodinách, požadavky zasílejte na adresu:

stehlík.dobroslav@sptree.cz nebo Ing. Dobroslav Stehlík, U Hájenky 156, 788 13 Vikýřovice. Chcete-li bydlet v hotelu, je možno využít penzion „Trámky“ ve Vikýřovicích, Petrovská 180, tel: 583242404, email: tramky@seznam.cz, případně některý hotel v Šumperku.

*

Výbor občanského sdružení EXULANT svolává
15. VALNOU HROMADU (výroční shromáždění),

kteřá se uskuteční **v sobotu 16. října 2010 ve sborovém domě Bratrské jednoty baptistů ve Vikýřovicích, Šumperská 272** s tímto programem:

1. Ustavení valné hromady (prezence, volby skrutátorů, zapisovatele a ověřovatele zápisu)
2. Zpráva o činnosti sdružení za uplynulé období
3. Zpráva o hospodaření sdružení za rok 2009 a současný stav
4. Zpráva revizní komise
5. Volby výboru občanského sdružení
6. Volby revizní komise
7. Informace o připravovaných akcích sdružení
8. Diskuse, návrhy
9. Usnesení valné hromady

Podle stanov je valná hromada nejvyšším orgánem sdružení a je schopná se usnášet za jakéhokoliv počtu přítomných. Nemůžete-li se valné hromady zúčastnit, je vhodné, abyste písemně zmocnili jiné členy sdružení k zastupování. Připravte si podněty pro naši další činnost.

Členové současného výboru: Mgr. Pavel Smetana (předseda sdružení), Mgr. Jan Bistranin, Rudolf Braha, MUDr. Josef Čáp, Mgr. Jiří Polma, Jiří Šmída

Náhradníci výboru: Mgr. Pavel Čáp, Ing. Alexandr Drbal, Mgr. Ondřej Macek, Mgr. Petr Brodský, Mgr. Vlastimil Pospíšil, Ing. Dobroslav Stehlík.

Současná revizní komise: Květoslava Klimešová, Mgr. Ing. Karel Matějka.

Význam Ježíšova kostela v Těšíně pro moravské bratry na Fulnecku a Novojičínsku

Minulý rok jsme vzpomínali na 300. výročí znovuzaložení luterského sboru v Těšíně, na povolení stavby kostela z císařské milosti a na první bohoslužby, které se konaly 2. června 1709 pod širým nebem, na místě, na němž měl být kostel postaven. Letos v říjnu uplyne 300 let od položení základního kamene ke stavbě kostela.

Těšín neleží příliš daleko od Fulneku, kde měl v německém bratrském sboru Jan Amos Komenský své první a poslední působišť ve vlasti. Svůj sbor musel Komenský opustit na jaře v roce 1621. Bratří na Fulnecku a Novojičínsku, jako i jinde, byli brzy zatlačeni do ilegality. Avšak nedaleko za uherskou hranicí, v dnešní slovenské Skalici a v Púchově vznikly bratrské sbory a žila tam řada bratrských kněží. Ti udržovali spojení s bratřími v polském Lešně. Na svých cestách z Uher do Polska a naopak se někdy zastavili i na Moravě, aby posílili své pronásledované souvěrce. Bratří na Fulnecku byli proto poměrně dobře informováni o životě Jednoty bratrské v exilu. Věděli, že z praktických důvodů uzavřela jak v Polsku tak v Uhrách unii s reformovanou církví. V Uhrách však ani tato unie neuchránila bratrské sbory před pronásledováním. V sedmdesátých letech 17. století byly zavřeny. Návštěvy bratrských kazatelů na Fulnecku přestaly.

Pro moravské bratrské sbory v ilegality byly vedle Bible nejdůležitějšími knihami zpěvníky a katechismus. Bratří měli v těchto knihách dobré věroučné vodítko, aby snad při svévolných laických výkladech Bible se nedostali na sektářské scestí. I ve své ilegality si na Fulnecku dlouho udržovali jakousi náhradní sborovou strukturu. Měli své laické duchovní „učitele“, a ti spolu se svými pomocníky dbali mimo jiné i na to, aby se mládež učila z paměti bratrskému ka-

techismu, biblickým veršům a písním. Prvním takovým „učitelem“ byl Martin Schneider (ca. 1600-1673) v Suchdole. Po něm následoval jeho vnuk Samuel Schneider (1650-1710). Byla to velmi nebezpečná služba, při níž šlo o život. Po smrti Samuela Schneidera byla nouze o výraznější vůdčí osobnost. Když dospěl Samuelův synovec David Schneider (1693-1755) stal se on autoritou. Avšak po mnohá desetiletí utajovaná víra ochabovala. Neustálé napětí a strach z prozrazení způsobovaly únavu. Spojení ke vzdálenějším vsím už nebyla důsledně udržována.

Tíha zemských zákonů, zakazujících mimo katolického jakékoliv jiné vyznání, doléhala na evangelicky smýšlející poddané různě. Záleželo mnoho na místním faráři, na správci vrchnostenského statku, na vrchnosti. V Suchdole a Kuníně měli na rozdíl od Žiliny, Ženkavy a Životic častěji klidnější časy. Ale i jim bylo během doby zabaveno mnoho knih. Chyběly i Bible. David Schneider později vyprávěl: „Slovo Boží bylo za našich časů drahé a těžko k dostání. Platil se za ně až dvojnásobek, jen když se dostalo; taková byla po něm touha, že se nehledělo na peníze. Až konečně Bůh nechal v Těšíně vzejít světlo, tam jsme je [Slovo Boží] pak dostali už hojněji.“

Do neutěšené situace pronásledováním zmáhaných a nedostatkem Biblí strádajících bratří přišla nečekaně potěšující zpráva, že má být v Těšíně postaven evangelický kostel.

Na vyměřeném pozemku byly v Těšíně postaveny prozatímní dřevěné budovy a do konce roku byli vedle kazatele Johanna Muthmanna povoláni k práci v luterském sboru další čtyři duchovní. Jejich činnost však byla z katolické strany omezována a přísně kontrolována. Nejméně tři z prvních pěti luterských kazatelů měli úzké vztahy do Halle, střediska pietismu. Vedle pravidelných bohoslužeb bylo v prozatímních dřevěných budovách zahájeno i evangelické školní vyučování a na prostranství kolem

kostela se směla prodávat evangelická literatura. Byla tam k dostání v němčině, polštině i češtině. 13. října 1710 byl položen základní kámen ke kostelu, který měl pojmut několik tisíc lidí. Taková velická stavba vyžadovala několik let pilné práce. Luteráni však byli v Těšíně jen neradi trpěni. První kazatelé s výjimkou Muthmanna byli brzy z města vykázáni pod záminkou, že nejsou slezští rodáci. Byli tedy povoláni jiní. Faráři Johann Christian Hentschel a Gottfried Schmidt byli výrazně ortodoxní faráři a pietistický farář Muthmann jim byl solí v očích. Jejich vzájemná spolupráce nebyla nejlepší.

Suchdolští bratři šli do Těšína na evangelické bohoslužby s velkým očekáváním ale vraceli se zklamáni. David Schneider vyprávěl: „*Když Bůh milostivě shlédl na Těšín a dal mu veřejný kostel i luterské učitele Hentschela, Schmidta a Muthmanna, vypravilo se několik z nás oněch sedm mil tajně do Těšína, protože jsme dosud ještě v životě neslyšeli veřejné [luterské] kázání. Šli jsme však jen několikrát. Nenašli jsme tam pastvu pro naše srdce, jak nám toho bylo zapotřebí, a tak jsme tam potom několik let už nešli.*“

Suchdolští věděli o unii Jednoty bratrské v Polsku a v Uhrách s reformovanou církví, ale sami četli s velkým užitkem také knihy vydávané luterány, a proto se těšili, že budou tajně navštěvovat luterská kázání v Těšíně. Odradila je však nejednota mezi luterskými kazateli. David Schneider mínil: „*Většina tehdejších [luterských] učitelů byla hádavá; v takových nevhodných sporech neměli naši otcové ani my zalíbení.*“ S hádavými luterány nechtěli nic mít.

V roce 1719 zemřel jeden z mírumilovnějších těšínských pastorů, Georg Wilhelm von Kloch, rodák z Těšína. Na jeho místo byl k malé radosti farářů Hentschela a Schmidta povolán třicetiletý Johann Adam Steinmetz, ve svém smýšlení pietista. Steinmetz byl výborný kazatel a pro každého, kdo potřeboval, si našel čas i povzbudivá slova. O jeho burcujících kázáních se dozvěděli i

bratří na Moravě. Ty nové zprávy přinášeli nejdříve žebráci přicházející ze Slezska, kteří dobře věděli, že v některých moravských vsích je výhodné zaspívat přede dveřmi dva tři verše z některé luterské písně. V nejhorším případě se mohli vymluvit, že přicházejí z daleka a že nevěděli, že jsou takové písně na Moravě zakázané. V lepším případě mohli očekávat hojnější obdarování. Tito žebráci byli v domech moravských bratří ochotně přijímáni a hoštěni, aby byla záminka k delšímu rozhovoru. Hostitelé se pak žebráků opatrně vyptávali, odkud že přicházejí a proč zpívají právě takovou píseň. Žebráci ochotně vyprávěli, co věděli, mimo jiné i o těšínském kostele a o novém faráři, který tak dobře káže. Někdy měli žebráci s sebou i nějaký traktát, který hned výhodně prodali a na objednávku byli ochotni zkusit propašovat i jinou evangelickou literaturu.

David Nitschmanna (1695-1772), mladého tesaře v Suchdole, zpráva jedné žebračky o novém faráři Steinmetzovi tak zaujala, že se o Vánocích v roce 1722 rozhodl jít se sám podívat do Těšína. Takový výlet z Moravy přes slezskou hranici mohl být dost dobrodružný, jak se z jeho zprávy dovídáme: „*Vyšel jsem z domova večer, a kolem půlnoci jsem přišel do Frýdku, kde teče říčka, která dělí Moravu od Slezska. U lávky stála stráž, a proto jsem se v té velké zimě brodil na jiném místě přes vodu. Voda mi sahala až ke kolenům. Na hladkých kamenech jsem nešťastně uklouzl a ztratil jsem přitom své boty. Pak jsem musel jít v punčochách a jen s jednou botou půl hodiny, než jsem přišel k jednomu domu ve Frýdku, kde jsem se mohl ohřát a koupit si boty. Zbytek noci jsem pokračoval s dobrou myslí v cestě a za svítání jsem dorazil do Těšína, vzdáleného dobrých sedm mil od mého domova. Srdečně jsem Bohu děkoval, že jsem na té mně neznámé cestě v hlubokém sněhu neutrpěl žádnou škodu.*“ David Nitschmann své cesty nelitoval a o Steinmetzovi vyprávěl svým přátelům.

O dvacet let starší Andreas Beyer (1677-1729) rozmýšlel jinak. Potřeboval více času, aby těšínského kazatele lépe poznal. Šel do Těšína a nechal se tam najmout jako dělník na stavbě luterského kostela. Zůstal několik týdnů, poslouchal Steinmetzova kázání a rozmlouval s ním. Steinmetz ho přesvědčil. Beyer usoudil, že je to kazatel, který káže čisté Slovo Boží. V Suchdole pak o kázáních a svých setkáních se Steinmetzem mnoho vyprávěl. Někteří další tajní evangelíci ze Suchdolu i z jiných vsí si nato šli také poslechnout Steinmetzova kázání.

Bratři Neisserové ze Žiliny a jejich bratranec ze Životic našli cestu do Těšína ke Steinmetzovi o něco dříve než Suchdolští a Kunínští. Zacharias Neisser ze Životic vzpomínal: „*Můj bratranec Wenzel mne probudil z duchovního spánku. Brzy mne zavedl na kázání pastora Steinmetze, jednoho luterského kazatele, asi šest mil od nás. Příští týden jsem tam zase šel. Později jsem Steinmetze sám vyhledal, otevřel jsem mu své srdce a sdělil jsem mu všechny své pochybnosti, zvláště ty o papežství. Nabídl mi, že za ním mohu kdykoliv přijít a já jsem to rád přijal. Krátce nato jsem z jeho rukou přijal Večeři Páně.*“

Takový důvěrný rozhovor s luterským farářem, který si vzal dostatek potřebného času, projevil svou účast a dovedl říci potěšující slova, to bylo pro opuštěné a duchovně vyhladovělé tajné evangelíky na Moravě velkým dobrodiním.

Nebyli to jen žebráci, kteří povzbuzovali moravské písmáky, aby se šli podívat do Těšína. Od roku 1717 působil na Moravě jako tajný predikant Christian David (1692-1751), rodák ze Ženkavy. Také on doporučoval všem co nejčastěji docházet na kázání do Těšína. Christian David původně k tajným evangelíkům ani nepatřil. Teprve když se v Holešově učil tesařem, vzbudily písně uvězněných písmáků, které bylo slyšet z vězení až na ulici, jeho pozornost. Dozvěděl se o Bibli, začal ji číst a procestoval kus světa, protože chtěl poznat evangeli-

cké učení. Zůstal pak ve Zhořelci a docházel tajně na Moravu, aby tam povzbudil unavené a pronásledované čtenáře Bible. U svých starých známých v Žilině byl vždy vítán. (Byl to jistě on, kdo povzbudil bratry Neisserovy ze Žiliny, aby šli na kázání do Těšína.) V Suchdole byl však cizí a nikdo mu nedůvěřoval. Trvalo to dost dlouho, než se mu podařilo proniknout do společenství tajných bratří kolem Davida Schneidera.

V Žilině na Novojičínsku byla situace potomků starých bratří z Jednoty bratrské zvláště smutná, protože jejich vrchností byli přísní jezuité. Starý Georg Jäschke (1624-1707), spolupracovník Martina a později Samuela Schneidera zemřel a kruh tajných bratří se z generace na generaci zmenšoval. Jeschkeovi vnuci, pět bratrů Neisserových, uvažovali, že by měli raději odejít do exilu, aby si svou víru uchovali. Radili se v Těšíně s pastory Steinmetzem a Sassadiem. Kromě Steinmetze si totiž Moravané dobře rozuměli také se Samuelem Ludwigem Sassadiem (ten byl do Těšína povolán o rok později než Steinmetz). I s Muthmannem a dalšími pietistickými duchovními byli nakonec spokojeni, ale nejvíce lnuli ke Steinmetzovi. Avšak, když šlo o emigraci, museli těšínský kazatelé být opatrní. Směli v Těšíně pracovat díky císařovu svolení. Nemohli tedy císařovým poddaným radit k emigraci. Ani bratrům Neisserům k ní neradili. Těšili je, že jistě i na Moravě přijdou zas lepší časy.

Nadějí na lepší časy se bratří na Moravě těšili tehdy už celých sto let marně. Přitom žili stále v nebezpečí, že budou prozrazeni a jejich nedovolená víra je v tom případě mohla stát i život. Nejhorší bylo, že museli své děti proti Božímu přikázání učit lhát a neustále je trápilo svědomí, protože žili jako pokrytci.

Christian David se uměl do situace tajných evangelíků na Moravě vžít lépe než těšínský farář. Rozuměl jim a hledal pro ně východisko. V Lužici našel zbožného hraběte Zinzendorfa, který byl ochoten exulanty přijmout. David slíbil, že rodinám Neisserovým

pomůže dostat se nepozorovaně přes hranice. Stará, ovdovělá matka bratrů Neisserových si neuměla představit, že by měla opustit svůj domov a z emigrace, za kterou mohl v případě dopadení celou rodinu stihnout krutý trest, měla hrozný strach, až z toho žalu i omdlela.

V noci 27. května 1722 odešli ze Žiliny Augustin a Jakob Neisser se svými rodinami. Christian David je bezpečně převedl přes hranici. Tři bratři Neisserové, kteří zůstali s matkou doma, se za několik měsíců hlásili, že by také chtěli odejít. Christian David pro ně přišel v létě následujícího roku. Zašel zas také do Suchdolu. Tentokrát se mu podařilo najít cestu k Davidu Schneiderovi.

Christian David v Suchdole kázal a našel hned velký ohlas. Dlouho se zdržet nemohl, ale doporučoval Suchdolským, aby nezůstávali sami pro sebe, nýbrž aby chodili co nejčastěji do Těšína. Několik bratří ze Suchdolu už sice v Těšíně bylo, ale někteří byli ještě zdrženliví. Mladý suchdolský tkadlec David Nitschmann (1703-1779) k rozhádaným luteránům stále ještě nenašel důvěru. Byl přesvědčen o tom, že jsou reformovaní přece jen lepší. Christian David potřeboval právě zajít do Těšína, a tak přemluvil Nitschmanna, aby šel s ním. Nitschmann s ním šel, dostal v Těšíně úplavici, až si už myslel, že na ni zemře, ale farář Steinmetz získal jeho naprostou důvěru.

Christian David se vrátil z Těšína do Suchdolu, vyřídil pozdravy od pastora Steinmetze, ještě jednou v Suchdole kázal, a pak se už staral o tři rodiny Neisserovy, aby se i se starou matkou, která konečně překonala svůj velký strach, dostaly šťastně přes hranice.

V těšínském kostele poznal David rodinu hrabat Henckelů. Jejich zámek Oderberg ležel hned za slezskou hranicí (dnes Starý Bohumín). David je požádal o pomoc a bratři Henckelové byli ochotni. Exulanty ze Žiliny rozdělil David do tří skupin, aby byli co nejméně nápadní, a nasměroval je do zámku Oderbergu. Tam se Neisserovi sešli, v

bezpečí si odpočali, a pak šli společně přes Slezsko do Lužice za svými dvěma tam už žijícími bratry. Oderberg se stal výborným útočištěm i pro některé další exulanty z Moravy.

Christian David přišel toho roku před Vánoci znovu na Moravu a horlivě kázal v tajných schůzkách v moravských vsích. Následujícího roku tu zase byl a po roce přišel zas. Ti, kteří ho jednou slyšeli kázat, se vždy znovu na něj těšili. Počet posluchačů v nedovolených shromážděních rychle rostl a starší lidé byli proto většinou opatrní, báli se prozrazení. Mladí lidé riskovali více. Některé mladé dívky chtěly jít také do Těšína na kázání Steinmetzovo. Anna Schneider (1705-1781) ze Suchdolu vyprávěla: „Roku 1725 jsem šla s některými dalšími do Těšína na kázání pana Steinmetze; protože se to katolíci dozvěděli, museli jsme za trest čtyři týdny pracovat s károu. Další čtyři týdny nám byly přidány za [nedovolená] shromáždění.“ Spolu s ní pracovala za trest s károu také jiná mladá žena, Anna Schenk (1704-1777). Teprve nedávno se vdala a právě prodělala velmi těžkou nemoc. Ale když slyšela, že přišel Christian David, neodolala a šla si poslechnout jeho kázání. Když se pak proneslo, kdo se zakázaného shromáždění zúčastnil, byla také potrestána. Napsala o tom: „Když přišel Christian David a kázal v Schneiderově domě, také jsme si ho [s manželem] šli dvakrát poslechnout. Můj muž se proto dostal do vězení, a když byl propuštěn, byla jsem zas já spolu s mnohými jinými ženami, které také navštěvovaly taková shromáždění, odsouzena k práci s károu. Musely jsme kopat před vesnicí příkop a hlínu odvážet. Nic jsme si z toho nedělaly, pracovaly jsme rády, ale přitom jsme dál navštěvovaly [zakázaná] shromáždění. Za východu slunce jsme musely začít pracovat, ale po západu slunce jsme šly zas do Schneiderova domu. Dělalý jsme to tak nenápadně, že se ani čeled' v domě o tom nedozvěděla.“

V Suchdole a okolí došlo k velkému probuzení. Lidé toužili po Slovu Božím,

chtěli žít bohumilý život a byli ve své touze ochotni daleko více riskovat než dosud. Platili peněžité pokuty, snášeli ve vězení hlad a zimu i bití až do bezvědomí. Snažili se zůstat věrni, ale vždycky se jim to nepodařilo, a v tom případě je zas trápilo jejich svědomí. Možným východiskem z takové situace byla emigrace. Tesař David Nitschmann se šel poradit za pastorem Steinmetzem, ale nedopadl jinak než Neisserovi ze Žiliny: „*Když jsem mu na jeho otázku, kam se hodlám obrátit, odpověděl že k luteránům, zrazoval mne. Nenajdu tam prý to, co hledám. Radil, abych se nestaral o vnější [katolické] ceremonie, nýbrž abych se ve vši tichosti snažil Bohu sloužit.*“

Steinmetz z rozhovorů s moravskými bratry už znal jejich představu o tom, jak má vypadat křesťanský sbor, a věděl, že takový nenajdou ani v luterské církvi. Ale jeho potěšující a od emigrace odrazující slova, které dal Davidovi Nitschmannovi na cestu domů, dlouho neučinkovala, protože situace v Suchdole se zhoršovala. V květnu 1724 emigroval David Nitschmann spolu s dalšími čtyřmi mladými, svobodnými muži. Byl mezi nimi i triadvacetiletý Melchior Zeisberger (1701-1781) a o pět let starší Johann Teltschig (1696-1764). Teltschigova sestra Anna Dorothea (1697-1732), provdaná za Melchiorova bratra Georga Zeisbergera, by se byla nejraději hned vydala za bratrem a švagrem, ale její manžel váhal.

Uznávaný učitel tajných suchdolských bratří David Schneider se v tom roce dostal také do vězení. Christian David k němu hledal spojení a Schneiderovi se podařilo z vězení mu napsat. Psal sice více o své naději v Pánu Bohu než o svém utrpení ve vězení, ale přece se z jeho dopisu dovídáme, že byl odsouzen k 50 tolarům pokuty a roku vězení. Zmínil i co předcházelo: „*Byl jsem mučen, tři dny a noci jsem trpěl velkou zimou, 9 hodin jsem byl napnut na skřipci, z čehož mi ruce zčernaly podlitou krví a nebyl jsem schopen pohnout žádným údem.*“ Přese všecko se nenechal Schneider přinutit k

pokryteckému vyznání víry. Brzy na to, v lednu 1725 se mu podařilo z vězení uprchnout a zamířil rovnou cestou k přátelům z Těšína, na zámek Oderberg. Hrabě Henckel se Schneidera i jeho spoluuprchlíka koláře Davida Nitschmanna (1676-1758) ujal a pomohl jim, aby se dostali osvězení, odpočinuti a oblečení dále.

Sevření, do něhož se tajní evangelíci v Suchdole a Kuníně dostali, vedlo další a další rodiny do emigrace. Také váhavý Georg Zeisberger (1691-1781) se dostal do těžkostí. Když už byla hodina jeho náboženské přísahy určena, musel se rychle rozhodnout buď pro falešné vyznání, pro vězení nebo pro emigraci. Rozhodl se pro okamžitou emigraci: „*...a tak vyšli s prázdnýma rukama, jen se svými třemi dětmi. Jedno dítě nesl [otec Georg] na ramenou, druhé na zádech a jeho žena nesla dcerušku v náručí... Tak přišli v roce 1726 rovnou do Herrnhutu.*“ Georg Zeisberger vlastnil v Suchdole svobodný dvůr. Cesta se třemi malými dětmi do nejisté budoucnosti byla pro něj jistě těžkým rozhodnutím

V té době měli uprchlíci z Fulnecka a Novojičínka na své cestě za hranice už pevný cíl před očima: Christian David. bratři Neisserové a další exulanti stavěli v Horní Lužici městečko Herrnhut. Žili tam velmi chudě, těžko hledali práci, aby si vydělali na chleba, ale nemuseli lhát a žít v pokrytectví se špatným svědomím. Chudoba je však velmi tlačila, a to věděli i v Suchdole. Přesto emigroval brzy po Georgovi Zeisbergerovi i jeho bratr David (1696-1744). Jeho žena Rosina, rozená Schneider, byla na rozdíl od své švagrové Anny Doroty bázlivá, nejistá a ze života v cizině měla strach. Johannes Fritsch vyprávěl, co slyšel: „*Můj děda byl u Zeisbergera čeledínem. Když hospodář emigroval, šel hodný kus cesty s ním a nesl malého Davida Zeisbergera, pozdějšího apoštola indiánů. Tehdy prý [na cestě do emigrace] řekla Zeisbergerova žena svému muži: ‚Ještě bychom se mohli vrátit.‘ On ale odpověděl: ‚Ach, ty se snad ještě obrátíš v solný sloup!‘“*

Nebylo jednoduché opustit dobře zařízené hospodářství a vědomě se vydat s dětmi do chudoby. Georgovi, nejstaršímu synkovi v této rodině, bylo osm let, Davidovi pět a malá Anna byla teprve jeden rok stará. Sedmileté děti, když byly zdravé, ušly tu dlouhou cestu samy. Pro pětileté a šestileté to však bylo těžko zvládnutelné zvláště proto, že se muselo jít velmi rychle. Nést větší děti na zádech tak daleko bylo pro dospělé velmi namáhavé. Rodiče byli rádi, když jim někdo pomohl, aby co nejrychleji překonali aspoň nejnebezpečnější kus cesty z domova až za hranice.

Nejstarší sestra bratrů Melchiora, Georga a Davida Zeisbergera, Susanne (1685-1767), emigrovala se svým mužem Johannem Nitschmannem (1683-1741) také ještě toho stejného roku 1726, a sice brzy po tom, co byl její manžel propuštěn z půlletého vězení, kde se nechal donutit k pokryteckému vyznání víry. Svědomí ho pak tak tránilo, že musel jít ke správci statku a své vynucené vyznání víry odvolat. Tím se vědomě vystavil novému trápení ve vězení. Protože ho však správce nechal nejdřív odejít domů, neváhal ani chvíli, a než ho přišli odvést, byl pryč. Jeho žena vyprávěla: „Šli jsme přes Těšín. Tamější pan farář nám připomenul zásluhy Spasitelovy a řekl, abychom mu jen dětsky důvěřovali. Tím potěšeni jsme se vydali na další cestu a přišli jsme na podzim roku 1726 na Horní statek v Berthelsdorfu.“ (Cestou se Johann Niktschmann, žel, minul se svým mladším bratrem Davidem, který šel právě v těch dnech z Herrnhutu do Suchdolu. David padl do rukou nepřátel a po dvou a půl letech zemřel v olomouckém vězení.)

Cesta moravských bratrů do exilu přes Těšín byla velkým nebezpečím pro ty těšínské faráře, s nimiž se exulanti setkali. V roce 1726 byla zachycena větší skupina exulantů u slezské Svídnice. Byl u nich nalezen i nějaký Steinmetzův spis a jezuité se pak pídili po tom, zda Steinmetz o té emigraci věděl a k ní radil. Steinmetz zřejmě nikomu k e-

migraci neradil, ale před exulanty procházejícími Těšínem se neuzavíral.

V roce 1726 přišlo do Herrnhutu mnoho nových exulantů, avšak nálada v této exulantské kolonii byla právě velmi stísněná. Zbožný hrabě, jak se ukázalo, nebyl bez chyb a příslušný pietistický pastor Rothe exulantům nerozuměl. Moravané toužili po sborovém zřízení, jak jim o něm vyprávěla jejich tradice, ale hrabě ani farář o ní nechtěli slyšet. Ke všemu se v Berthelsdorfu i v Herrnhutu objevili cizí lidé s podivnými dosud neslýchanými názory. Moravané se stáhli do svých osvědčených domácích kroužků, jak tomu byli zvyklí na Moravě, a uvažovali i o tom, vydat se na další cestu. Farář Rothe i hrabě Zinzendorf je podezírali ze sektářství. Snad se pastor Steinmetz v Těšíně o těchto neutěšených třenicích něco doslechl. Právě koncem roku 1726 chtěl vědět, jak se moravským exulantům v Herrnhutu daří, a ohlásil u hraběte Zinzendorfa svou návštěvu. Hrabě si Steinmetze velmi vážil a doufal, že Steinmetz Moravany svou autoritou, kterou mezi nimi požíval, usměrní podle jeho přání.

19. prosince 1726 přijel hrabě se Steinmetzem do Berthelsdorfu. Steinmetz navštívil Herrnhut, hovořil s Moravany a nacházel více pochopení pro zklamané exulanty než pro Zinzendorfa a svého kolegu Rothe. Nevěděl jiné rady než kázání o vytrvalosti ve víře a bratrské lásce. To se však zdálo hraběti málo vhodné.

Zinzendorfovi nezbývalo, než se nad neutěšenou situací zamyslet a hledat s exulanty společnou cestu. Touha Moravanů po souladu a bratrské lásce byla opravdová. Také Christian David, který jako jeden z velmi mála Moravanů na krátký čas podlehl jednomu cizímu blouznivci, byl hned ochoten ke smíření.

Na Fulnecku zatím pokračovalo i v druhé polovině dvacátých let tvrdé pronásledování všech nekonformních katolíků. Návštěvy bohoslužeb v Těšíně patřily k hrubým přestupkům zemských zákonů. Tajní evangelíci však navzdory přísným trestům do

Těšína chodili. Avšak i v Těšíně se poměry nepříjemně měnily. Anna Schenk vzpomínala: „V roce 1728 se můj muž pokusil navštívit pozdějšího opata Steinmetze v Těšíně, ale nenašel ho doma. Od jiných lidí se tam dozvěděl všelijaké špatné věci, ale my jsme si toho nechtěli všímat... Že byl můj muž v Těšíně se prozradilo, a byl proto předvolán do Kunína na zámek, do vězení. On však na to řekl rychtáři Teltschigovi: ‚Nikam nepůjdu, nýbrž ještě dnes odejdu.‘ Rychtář, který je naším blízkým příbuzným, mému muži důrazně domlouval, aby neodcházel, že pro něj učiní vše, co je v jeho moci, aby mu ve vězení ulehčil. Můj muž ale zůstal u svého rozhodnutí a řekl: ‚Dnes jsou mé dveře ještě otevřeny.‘“ Martin Schenk věděl, že se bez složení předepsaného vyznání víry z vězení nedostane. V tom mu nemohl ani jeho příbuzný, rychtář Teltschig, pomoci. Schenk zmizel ze Suchdolu i se svou rodinou ještě téže noci.

Martin Schenk v Těšíně dobře rozuměl, že je postavení oblíbeného pastora Steinmetze vážně ohroženo, že má nejen mnoho přátel, ale také nepřátel. Steinmetz a další těšínské pietističtí kazatelé (Muthmann, Sassadius, Sarganek) byli obžalováni pro překračování platícího omezení jejich působnosti a kvůli nedovoleným pietistickým domácím kroužkům. Po zdoluhavém vyšetřování byli z města vykázáni a 22. května 1730 Těšín opustili. To byla i pro tajné evangelíky na Moravě těžká rána. V Těšíně se sice dala i nadále opatřit potřebná literatura, také luterské bohoslužby se konaly dále, ale Moravanům chyběly důvěrné vztahy, které po počáteční nedůvěře našli k pietistickým kazatelům. Nejužší vztah měli ke Steinmetzovi.

Po svém vykázáni z Těšína působil Johann Adam Steinmetz nejprve v německém Neustadtu an der Aisch. Z Herrnhutu se za ním hned vypravil výše zmíněný Melchior Zeisberger se svou manželkou Annou, rozenou Böhnisch ze Suchdolu. Chtěl v Neustadtu zůstat a podporovat Steinmetze v jeho práci. Nenašel tam však jako tesař

příležitost k obživě, a proto zůstat nemohl. Také Steinmetz opustil o dva roky později Neustadt a přijal povolání jako generální superintendent vévodství magdeburského a opat kláštera Bergen. Moravští exulanti z Fulnecka a Novojičína ho i tam příležitostně navštěvovali a Steinmetz jim pomáhal, kde mohl. Jeden z prvních dvou herrnhutských misionářů, tesař David Nitschmann, měl radost, když se na své cestě za otroky do Karibského moře ve Wernigerode setkal se Steinmetzem, který mu na cestu věnoval Bibli s příhodným věnováním a oběma misionářům vyprošoval Boží požehnání. O deset let později upadl grónský misionář Friedrich Böhnisch nedaleko Magdeburgu do rukou vojáků. Věděl, na koho se obrátit, Steinmetz mu pomohl.

Vůči Zinzendorfovi zůstal Steinmetz zdrženlivý a kritický, ale jeho láska k moravským exulantům tím nebyla dotčena. Na rozdíl od mnohých jiných pietistických teologů byl natolik moudrý, že Moravanům jejich hrabě nijak nehaněl. Však Moravané lnuli stejnou láskou k oběma, ke Steinmetzovi i k Zinzendorfovi. Ti, kteří se dostali do většího konfliktu s Zinzendorfem, hledali často útočiště u Steinmetze. Steinmetz přijal každého z nich „přívětivě“, ale nikomu neznasnaďňoval cestu zpět do Herrnhutu. Řádka Moravanů žila a zemřela v blízkosti kláštera Bergen.

Ježíšův kostel v Těšíně byl pro potomky starých bratří na Fulnecku a Novojičínku až do roku 1742 nejbližším luterským kostelem. Prodej evangelické literatury u těšínského kostela měl pro ně velký význam, i když nebylo jednoduché dostat zakázané knihy přes hranice. S každým luterským kazatelem nebyli spokojeni. Avšak také ne každý byl ochoten věnovat jim tolik času k rozhovorům, kolik potřebovali. Tolerance v Těšíně platila pouze pro Slezany, nikoliv však pro Moravany, a ne každý pastor byl ochoten riskovat kvůli Moravanům ztrátu císařovy přízně. Po roce 1730 Moravané už do Těšína tak často nechodili. Bývali zato ve

svých moravských vsích častěji navštěvování z Herrnhutu. Po roce 1742, když Prusko zabralo větší část Slezska, mohli také snáze zajít přes hranici do bližších Rozumic, kde vznikl luterský sbor a začal se tam utvářet i sbor bratrský. Ve čtyřicátých letech pak udržovali tajní písmáci vztahy s blízkými, nově vzniklými bratrskými sbory ve Slezsku. Avšak v letech 1721 až 1730 byly pro ně návštěvy bohoslužeb v Těšíně a rozhovory s tamějšími pietistickými kazateli velmi důležité. Vztah, který tam našli ke kazateli Johannu Adamovi Steinmetzovi, byl jedinečný. Zůstal i v exilu v každé situaci plný důvěry.

Edita Štěříková

Evangelictví v toleranční době a dnes

V toleranční době

Po Marii Terezii vládl v habsburské říši její syn Josef II.. Byla to doba osvícenství, které navazovalo na renesanci, obracelo se k humanismu, kladlo důraz na rozum, na přirozenost. Mělo končit poručnictví a nezletilost, byl hlásán pokrok, volnost, rovnost, bratrství. Pokračovalo odcírkevnění a pěstovala se kultura, zvláště divadlo.

Josef II. vydal Toleranční patent 13.10. 1781, v němž vyslovil přesvědčení „jednak o škodlivosti všeho nátlaku na svědomí, jednak o velikém užítku, který pro náboženství a stát pochází z pravé křesťanské tolerance.“

Evangelíci se mohli rozpomínat na Rudolfov majestát z 9.7.1609, který zrovnoprávňoval vyznání v zemi, ale zlé vzpomínky se vztahovaly k době po bitvě na Bílé hoře 1620. Žili v pokatoličtěné zemi celá desetiletí a museli se učit, co to je stálost v poznané pravdě, svoboda svědomí, kdo to byl Jan Hus. Přicházeli tajní kazatelé, evangelíci četli knihy, scházeli se ve skrytosti, někteří emigrovali, jiní ne. Evangelíci proto přivítali Toleranční patent. Josef „daroval svobodu evangelickému lidu“ (Tomáš Juren, kantor ve Veselí). (Citáty jsou převzaty z knihy Evy Fialové, Malý obrazový průvodce dějinami ČCE, Kalich 2008.)

Vznikaly luterské a reformované sbory, ale také

zde byli blouznivci i deisté. Evangelíci museli podávat přihlášky k evangelickému vyznání, museli přicházet před komise, a ty jim vytykaly zatvrzelost a neochotu se podrobit. Byla vydávána omezení, víra nekatolická měla být jen soukromá, stavěly se modlitebny bez věží, bylo nařizováno šestinedělní cvičení. Pro vznik sboru muselo být 100 rodin nebo 500 jednotlivců. Budovaly se i evangelické školy. Byl nedostatek kazatelů. Evangelíků bylo na 70.000, přicházeli kazatelé z Maďarska anebo Slovenska.

Ve sboru v Sázavě, kde jsem byl farářem, byl reformovaný Maďar Jan Bodnar, v sousedním sboru v Krucemburku luterský Slovák Jan Lahó. Zde na čáslavsku byl zprvu sbor od roku 1784 v Močovicích, později byl přenesen do Čáslavi, působili zde Ondřej Ákoš, Mihaly Vincenz, Benjamin Kis. Nesnadné bylo zajištění jejich obživy i bydlení. Později zde působili Nešporové, František Kozák a další.

Evangelíci po císařském patentu zbudovali velký kostel v Čáslavi a ten byl vysvěcen 6.7.1869. Mezi dárci byl i císař. Při otevření bylo přítomno 47 duchovních, sešlo se na 25.000 lidí, z toho 10.000 evangelíků. Později zde ve sboru vznikla škola, učitelský seminář, dobročinný spolek Marta, sirotčinec Husův asyl. Významní evangelíci působili v té době na veřejnosti: F. Palacký, P. J. Šafařík, J. Kollár, B.V. Košut, J. Růžička..

Je zajímavé zamyslet se nad tolerančními přihláškami, které vyjadřují stanoviska a postoje evangelíků. Vyjadřují v nich úctu k Bohu, odhodlání neklanět se obrazům, lásku ke Kristu, rozhodnutí nevzývat svaté zhotovené z kamene nebo ze dřeva, „nemohou nic pomoci“ (Martin Nádvořík, Petroupim). „Přímluv svatých Bůh nepotřebuje“ (Jiří Velebil, Petroupim). Uznání Krista znamená, že není potřebí prostřednictví papeže.

Odpuštění je z Boží milosti, „odpuštění od církve udělené nemůžou nic odpustit“, (Jakub Šindelář, Dlouhé Pole). Evangelík neuznává očištěc, „očištěc mám celý rok“ (Matěj Skrčený, Týnec n.Sáz.). Nejde o obřady, ale život. Modlitba se děje před Bohem, není třeba růženec. Jací to byli theologové!

Je třeba vytvářet nové společenství, je odmítána katolická víra, „nemám pro ni srdce“ (Jakub Kratochvíle, Pilátka). „Církev katolická bývala někdy matkou, ale nyní macochou učiněna jest“ (Matěj Skrčený, Mrač). „Anticrist je již na světě a to ste vy,

páni páteří“ (Tomáš Bohata, Soběhrdy). V Bibli se píše pouze o křtu a Večeři Páně, dalších pět svátostí nemá opodstatnění. Chtějí Večeři Páně, nikoli mši s předpodstatňováním a chtějí vysluhování Večeře Páně podobojí. „Svátosti oltářní nejní živé tělo přítomné, ale jen toliko chléb, jenž vyznamenává aneb na paměť“ uvádí, že Kristus pro nás na dřevě kříže umřel, a kalich když pijem, vyznamenává krev, kterou Kristus Pán pro nás na dřevě kříže vylil“ (Jakub Šindelář, voják na dovolené, Dlouhé Pole). Stávalo se ovšem také, že někteří ustoupili nátlaku komise.

... a dnes

Co je dnešek a jak vyrůstá ze včerejška. Byla 2. světová válka, která vznikla z německé agrese a také z ochablosti Západu. Rozpínal se útočný nacismus, jehož jedním z cílů bylo vyvražďování Židů v holocaustu, přesněji v šoa. Poválečné výhledy vyústily v rozdělenou Evropu a rozdělený svět rozšířením komunistické nadvlády také u nás od roku 1948. Církev tím byly zasaženy, nejvíc katolická. Církevní zákony omezovaly činnosti, vládl dozor, byly odnímány souhlasy farářům, Svaz farářů (SČED) se jich zastával a byl v roce 1974 státem rozpuštěn. Josef Lukl Hromádka vkládal očekávání do komunistické přestavby, měl upřímné motivy, ale nevěnoval dost pozornosti popravám a jiným hrůzám 50. let, byl to ale poctivý člověk, zastával se postižených, byl těžce zklamán sovětskou okupací v roce 1968. Tlakem zdola stouply naděje 60. let v kultuře, mezi spisovateli, obrozovalo se divadlo, vznikly významné filmy, lidé mohli cestovat, církev zasahovala do tvorby rodinného zákona. Hnutí Nová orientace hledalo společenskou odpovědnost a civilní interpretaci biblického poselství. Perspektivy roku 1968 byly slibné s ideou socialismu s lidskou tvářící a s rozšířením svobody. Okupace pěti armádami v srpnu 1968 to všechno zhatila a zdeptala a v tzv. normalizaci se lidé uchýlovali do soukromí a přizpůsobovali se poměrům stanoveným komunistickou stranou. Tomu podléhaly i vedoucí kruhy v církvi. Narůstal odpor v

disidentských kruzích i mezi evangelíky a došel nejzřetelnějšího výrazu v hnutí Charta 77 s požadavkem lidských práv.

Od sametové revoluce v roce 1989 uplynulo již 20 let demokracie a svobody. Evangelictví dnes žije ve sborech, které mají svá menší nebo větší společenství, rozvinula se činnost diakonie. V ekumeně se učíme vzájemné toleranci, v armádě působí pastoři, pastoři jsou také ve věznicích. Prohloubily se kontakty s exulantskými sbory v Polsku, na Ukrajině, v Rumunsku a jinde..

Země už není pokatoličtělá, nýbrž světská, necírkevní, civilní, nenáboženská. Dnešní člověk už je možná přesycen sekularizací a hledá hlubší zakotvení života. Říká se, že člověku chybí duchovní dimenze. Kazatelé by měli umět tlumočit dnešnímu člověku dary Ducha svatého jako je spravedlnost, pokoj a radost. Většina lidí se odhodlává žít bez víry v Boha, bez křtu, bez Bible, ačkoli překladů Bible je dost. Tradiční církevní vysvětlování lidského neštěstí, zlobných nemocí, přírodních katastrof není přesvědčivé a je úkolem teologie nově vystihovat vztah Boha k událostem na světě..

Jsou ohroženy lidské vztahy vzájemným odcizením, ačkoli každý člověk vlastně touží po bližním. Mnoho manželství se rozvádí, protože lidé ztratili naději pro vzájemný vztah, který si kdysi slíbili. Jde o upřímné vztahy mezi lidmi ve městech i na vesnicích, v sousedství, ale ukazuje se, že naši lidé jsou schopní hluboké solidarity s trpícími. Máme umět se přiblížit k člověku vnitřně zraněnému, soucítit s ním, nepovyšovat se a mít mu co říci. Člověk uvnitř a člověk ve vztahu k bližnímu ve společném čase, to je velké téma bohosloví a církve.

Církev potřebuje teologii, aby kázání byla pozoruhodná, výživná, útěšná i varovná jak ve sborech tak mimo ně v rozhlase a v televizi. Toužíme po tom, aby staršovstva byla plná vzájemné důvěry a spolupráce, aby mládež žila ve sboru ráda a zrovna tak děti. Evangelium a oslava Boha nás vede k tomu

nikomu se neklanět, nepěstovat idoly, ikony, hvězdy a celebrity, neplýtvat vzácným slovem charisma, které je přece odvozeno od slova milost.

Evangelictví v dnešní situaci si musí všímat hrozeb neonacismu, odmítat antisemitismus, zahánět rasismus a naopak vyučovat lidi k pozornosti, ohleduplnosti a pomoci lidem přistěhovalým. Hledejme věrohodné evangelické svědectví vedle katolické církve s jejím papežem a uctíváním svatého Václava a vedle letničních a „charismatiků“ s jejich výlučností. Sbor a jeho společenství je něco velmi cenného, poznal jsem to ve sborech u Salvátora a v Dejvicích v Praze v 60. letech, ve venkovském sboru v Sázavě v letech 70. a 80. a v pohraničním sboru v Liberci v 90. letech a v novém století. Ať také evangelictví na Čáslavsku vzkvétá a všichni mějme naději pro zítřek. Přeji Vašemu sboru Boží požehnání a rozkvět.

Přednáška v Čáslavi 21.6.2009 při výročí 225 let trvání sboru a 140. výročí posvěcení chrámu Páně.

Jan Čapek

Vzpomínka na paní Janinu Tunklovou, roz. Jelínkovou, původem ze Zelowa

... Ale já vím, že Vykupitel můj živ je a v den nejposlednější nad prachem se postaví.

Job 19, 25

Na podzim dne 26. září 2009 nás navždy opustila ve věku **nedožitých 100 let** naše drahá maminka, babička, prababička, praprababička a teta paní **Janina Tunklová**. Většinu svého života prožila v **Čížkovicích na Lovosicku**, kde patřila mezi tiché, pracovité a obecně vážené osoby. Do posledních chvil svého života byla oporou naší rodiny. Celá rodina si mé maminky velmi vážila a všichni ji měli upřímně rádi nejen pro její způsob života, ale i pro její inspirativní osobní vlastnosti. Správně to formulova-

la moje dcera, mamiččina vnučka: „Babička neznala systém „něco za něco“. Povinnosti a nepříjemnosti života snášela vždy s příkladnou pokorou a radost brala jako dar, nikoliv jako samozřejmost. **Pokora** je vůbec pro ni to správné klíčové slovo – vlastnost, která v dnešní době chybí a odchází právě se starými lidmi.“

V posledních chvílích svého života maminka hodně vzpomínala na historii své česko-bratrské rodiny, která sahala až do těžkých dob pobělohorského temna a do dob následného exilu. Narodila se totiž v polském Zelowě jako **potomek pobělohorských exulantů**. A této smutné kapitole našich dějin chci zasvětit i vzpomínku na naši drahou maminku.

Psal se rok **1742**, kdy po nabídce pruského krále směli, tentokrát legálně, emigrovat čeští nekatolíci do země náboženské svobody, do Pruska. Tehdy mohli emigrovat bez nebezpečí, že budou na hranici dopadeni a potrestáni. Po bitvě u Čáslavi odešli takto z Čech také předkové naší maminky. Opustili mlýn v **Podhořanech** v malebném podhůří Železných hor a vydali se hledat nové útočiště pro svobodu svého vyznání v neznámé cizině. Asi sedm let prožili ve velké bídě a v těžkých podmínkách jako „bezdomovci“ ve městě **Münsterberg** (Ziębice), kde marně čekali na splnění královských slibů. Na různých místech v Kladsku se jen těžce rodily koloniální osady pro emigranty, např. **Husinec, Poděbrady, Střelín, Bedřichův Hradec** a další. Stále v nich ale nebylo dost místa pro usídlení dalších rodin, které zde přežívaly v ubohých podmínkách a čekaly na své umístění.

V nové naději se čeští exulanti vydali z Münsterbergu až k městečku Groß Wartenberg. To ale našli v žalostném stavu - po požáru. Hledali místo i v Milenčíně, ale pro velký odpor zdejších polských katolíků tam nebyli přijati. Až v Baldovickém lese mezi těmito dvěma obcemi našli zcela nevyužitě velké vřesoviště. Začali o toto místo vyjednávat a po velkém strádání jim byla konečně v roce 1749 přislíbena obvyklá kolonizační podpora od Friedricha (Bedřicha) II. a bylo vydáno povolení k zahájení stavby nové osady, kterou Češi nazvali

Bedřichův Tábor (Velký a Malý). V lese bylo vyměřeno 50 zemědělských usedlostí a začalo se stavět. Půda tu byla sice neúrodná, písčinná, posázená pařezy, ale lesy v okolí skýtaly alespoň dřevo pro stavbu obydlí. Mezi prvními osadníky byla i rodina Jelínkova. Pavel Jelínek se stal jedním ze 4 starších obce. Jeho podpis je uveden například v dopise z r.1750, kterým obec žádá o příspěvek na stavbu kostela nebo na žádosti tábořského sboru z r. 1751 o potvrzení kazatele.

Úsilí osadníků bylo vážně narušeno a v mnohém zmařeno **sedmiletou válkou**, v kterou vyústilo staré prusko-rakouské nepřátelství. Na rakouskou stranu se přidalo i Rusko. Šedesátitisícový dav ruského vojska táhnul právě podél blízké prusko-polské hranice, kde raboval a pustošil i toto území, nově osídlené českými přistěhovalci. Armáda prošla i Velkým a Malým Tábořem a zanechala po sobě spoušť. K obratu ve válce došlo až po výměně na carském trůnu v r. 1762. Nový car se vzdal spojení s Rakouskem a uzavřel mír s Pruskem. Rok poté sedmiletá válka skončila.

Českých exulantů v Táboře přes všechny strasti stále přibývalo, a bylo proto započato se stavbou vedlejší osady **Čermín**. Vršily se i starosti se zabezpečením českého vyučování a českého kázání. Čeští kolonisté v Baldovickém lese jen s potížemi odváděli uložený pacht a pruská vrchnost vyhrožovala Čermínským pro neplnění povinností dokonce vykázáním z panství. Čeští kolonisté mezi sebou přesto zorganizovali sbírku a v roce 1776 si dokázali postavit i vlastní skromný kostelík pro společná bohoslužebná shromáždění. Jen těžko sem ale získávali kněze.

Když v roce **1802** přišla nabídka od šlechtice Alexandra Petrozelína de Corvin (jeho předek byl před bitvou na Bílé hoře evangelickým kazatelem na Moravě), že zprostředkuje koupi obce **Zelow** východně od Tábora, velká část zdejších obyvatel projevila o toto nové místo zájem. Čeští kolonisté tuto novou osadu zakoupili za 25.666 pruských tolarů. Brzy zde byla vyměřena půda pro 54 usedlostí, pole a lesní pozemky. Rozlehlé bažinaté louky a past-

viny byly ve společném vlastnictví osadníků. Zelowští se živili hlavně jako domácí tkalci, v lesích sbírali suché dříví na otop, těžili dřevo na stavbu domů, kopali hlínu na lepení chalup či na výrobu cihel. Na polích pěstovali obilí i len. Již v roce **1807** byla v Zelově zřízena **česká škola**. Po ruském vítězství ve válce s Napoleonem se ale Zelowští stali **poddanými ruského cara**. V roce 1815 došlo k novému uspořádání Evropy a Zelow připadl Království polskému, které se stalo součástí ruské carské říše.

Tím však došlo k izolaci této obce od ostatních osad českých kolonistů, které zůstaly v Prusku. V roce **1821** byl položen základní kámen ke stavbě **evangelického kostela**, který byl slavnostně otevřen v roce **1825**. Stavba kostela přivedla do obce mnoho nových kvalifikovaných sil. Rozvoj Zelowa pak rychle pokračoval. Do obce se přistěhovali noví obyvatelé a národnostní i náboženská skladba obce se začala měnit. Přicházeli německy a polsky mluvící obyvatelé a také Židé. V roce 1914 žilo v Zelově již asi 4.000 obyvatel a bylo tu 550 obytných domů. Až do roku 1918, kdy skončila první světová válka, byli ale Češi stále ve velké převaze.

A to se již dostáváme k začátku 20. století v rodině Jelínkových. **23. června 1910** se Marii, rozené Nevečeřalové, a jejímu manželovi Pavlu Jelínkovi **narodila Janina**, moje maminka. Přišla na svět jako předposlední z devíti dětí. Byla to hodná a velmi učenlivá dívka. Už jako malá ráda navštěvovala mateřskou školku tzv. „Ochranku“, kde se dobře naučila polsky. Polštinu považovala po celý život za svůj druhý mateřský jazyk a až do konce svého života dovedla polsky mluvit zcela plynule. Ráda chodila do školy, i když rodinné poměry nedovolovaly, aby ji mohla navštěvovat pravidelně. Po skončení první světové války zavládla mezi Zelowskými velká **touha podívat se nebo natrvalo se vrátit do jejich vlasti**. Na pozvání organizace **České srdce** byl pro zelowské děti a mládež zorganizován **prázdninový pobyt v Čechách**. Ve svých dvanácti letech byla má maminka nejmladší členkou zájezdu. Byla ale

velmi zvědavá a o tu cestu velmi stála. Rodiče ji tedy na cestu vypravili spolu se starší mládeží farnosti. Zážitky z tohoto dobrodružství byly pro maminku tak silné, že ještě na konci života dokázala živě líčit nejrůznější momenty z tohoto pobytu. Když jí bylo asi 86 let, zavezli jsme ji poprvé do obce **Kanín na Poděbradsku**, kde tehdy pobývala v rodině, do které byla přidělena. Bohužel, ten dům byl v době naší návštěvy neobydlený. Asi před třemi lety jsme ji tam zavezli znovu. Její vyprávění velmi zaujalo nové majitele tohoto domu, kteří si rádi vyslechli historii jejich nedávno zakoupené rekreační chalupy i přilehlého hospodářství.

Pozemková reforma v Československu v r. 1919 měla umožnit bezzemkům získat půdu, ale přidělový zákon v následujícím roce stanovil cenu pozemků podle běžné tržní ceny a přidal ještě různá daňová zatížení. To mnohým exulantům do značné míry znesnadnilo nebo i znemožnilo vytoužený návrat do vlasti. **Rodina Jelínkových** měla to štěstí, že se **14. dubna 1924** dostala do druhého reemigračního transportu Čechů ze Zelowa. Mířil na **Lovosicko**. Bylo to krkolonné cestování do neznáma. Nikdo nevěděl, do jakých poměrů se vrací. Všichni ale byli plni naděje, že budou žít zase ve své domovině a navíc v nově nabyté svobodě. To byl příslib, který navrátilcům stál za všechno to úsilí, které bylo spojeno s dalším velkým stěhováním a se započatím nového života ve staré vlasti. Osud rodiny Jelínkových po jejím návratu nejlépe vystihuje autentické vyprávění mé maminky, jak je věrně zaznamenal její synovec **Pavel Jelínek** půl roku před její smrtí:

„Vzpomínám si, jak mi moje maminka vyprávěla, že moje babička měla vždy přání, aby se Jelínkovi vrátili jednou zpět do Čech, kde už nás katolíci nemohou pronásledovat pro víru.

Do Čech jsme si sebou přivezli nábytek a dobytek. My jsme měli 2 koně a 4 krávy. Každý to tak měl. Při příjezdu exulantů do Lovosic v r. 1924 nás velmi hezky uvítal pan Mrvík. Mluvil o tom, že jsme odešli jako Komenský a že jsme lidé věřící. Do Čížkovic přišlo asi 10 rodin. Tatínek byl bez prostředků, o

peníze za dům prodaný v Zelově jsme přišli při měnové reformě při vzniku Polska v r. 1918.

Maminka při návratu do Čech už byla těžce nemocná, všechny léky se musely platit, ale za lékaře se tehdy neplatilo. Lékař byl z Třebívlic, moc hodný a důstojně vyhlížející pán. Přijížděl v kočáře taženém jedním koněm. Maminka nám umřela ještě v roce našeho příjezdu, tj. v roce 1924.

Stavení Na Rybníčku původně patřilo Schwarzenbergům. Byla to řezárna krmiv a zpočátku to bylo neobyvatelné. Museli jsme si tam dát podlahu, vybudovat strop a komín. Pole byla podmáčená, neúrodná. Moji bratři Vladislav a Rudolf začali kopat studnu, ale nehluboko pod povrchem místo na vodu narazili na lidskou kostru. Asi se jednalo o vojáka z bitvy u Lovosic. Pro vodu – i pitnou – jsme proto chodili do potoka Modly. Kolem stavení Na Rybníčku byla pouze pole, zahrada ještě neexistovala, tu jsme založili teprve my. Sázeli jsme kedlubny, zelí. Do toho přišlo krupobití a 3x za sebou povodeň, až jsme po poli jezdili v neckách. Od státu ale nikdo nic nedostal. Až později byla provedena meliorace (asi na 20 hektarech) a drenáže. I v Sulejovicích byla bažina s malým rybníčkem, či spíše kaluží, děti se tam ale chodily koupat. Tu bažinu pak vysušilo družstvo exulantů.

Starosta tu v r. 1924 byl Němec, ale choval se k nám dobře, nemohu o něm říci špatné slovo. I Češi se v r. 1924 k exulantům chovali velmi slušně. Přijati jsme tu byli dobře, ale domovské právo nám nedali, to jsme obdrželi až v Krabčicích, a až po mnoha letech nás přijali do Čížkovic.

Katolický farář, který tu byl v r. 1924, byl velmi slušný, ale celé Čížkovice byly v podstatě německé, zdejší Němci vůbec česky neuměli. Třeba – krátce po našem příjezdu jsem tu hledala ševce. Nerozuměli. Místní obyvatelé se k nám ale chovali dobře.

Do sboru jsme chodili do Třebenic, tam byl český sbor, ovšemže jsme tam chodili pěšky. Tehdy, před 85 lety, to jsme ještě byli mla-

dí. Skoro všichni exulanté se zapojili do sborového života. V Třebenicích jsme měli pěvecký sbor, cvičil nás jeden bratr ze Sulejovic. Jezdili sem faráři Juren a Radechovský. Farář Juren sem jezdil 2x týdně na evang. vyučování do školy. Faráři chodili na domácí pobožnosti do Chodovic, do Třebenic a do dalších obcí. Všude chodili jenom pěšky.

Na Ladech, kousek nad hřbitovem, kousek od vily ředitele cementárny, se vždy 6. července konaly Husovy vzpomínky s pálením hranice. Na ty oslavy chodilo dost zdejších lidí, i Němci. Můj bratr Vladislav tam, tuším, že to bylo v roce 1928, měl slavnostní projev. Pak byla v Čížkovicích postavena krásná česká škola. V té době jsem se tu šťastně vdala a prožila s rodinou pěkný život.“

I z tohoto vyprávění vyplývá, jak pozitivně dokázala vnímat svět naše maminka. Byla to vzácná žena. Celý svůj život prožila v práci. Už jako mladé 14leté děvče musela po smrti své matky řídit celou domácnost **Na Rybníčku**. Po celý život pracovala na poli a věnovala se domácnosti a laskavé výchově dětí a vnoučat. Poměrně brzy ovdověla a tuto ztrátu nesla velmi těžce. Spolu s mou sestrou žily v ústraní vesnického dění a ve vzájemném porozumění. O to více maminka vždy ocenila, když se mohla s námi „někam podívat“, jak tomu ona říkala. Ještě před sametovou revolucí jsme s ní navštívili Zelow. Přesto, že se Zelow mezitím značně rozrostl a změnil, i po tolika desetiletích se tam maminka ještě vyznala a ke svému údivu nakonec našla vše, na co tak ráda vzpomínala ze svého mládí. V roce 1997 jsme maminku doprovodili i do země jejích snů – do Izraele. Katolický kněz, který vedl naši výpravu, se podívoval jejím biblickým znalostem, které měla ještě ve svých 87 letech.

Díky umu našich lékařů a chirurgů nemocnice Na Homolce jí bylo umožněno prodloužit si kvalitní život o dalších 12 let po náročné operaci bypassu na noze. I když se maminka dožila bezmála 100 let, všem nám chybí a moc ji postrádáme. Dě-

kujeme Pánu Bohu za to, že ji uchránil před dlouhým zdravotním trápením a bolestmi, které jsou spojeny s vážným cévním onemocněním.

S maminkou jsme se rozloučili dne **2. října 2009** na hřbitově v Lovosicích. Za všechny přítomné a za celý evangelický sbor se s paní Janinou Tunklovou s dojemnou lidskostí a vřelostí rozloučil trebenický kazatel br. farář **Štěpán Brodský**. Slova jeho upřímné modlitby si vypůjčím na závěr své vzpomínky: „... i když se smutek usídlí v lidském srdci, i když zármutek přetne běh našich dnů, smíme věřit a vyznávat, že jsi s námi. Smíme k Tobě volat a skládat poslední zbytky naděje k Tvým nohám. Víra a naděje, které dáváš, před námi staví most přes tíhu a zármutek. Není nic, co by nás mohlo odloučit od Tvé, Boží lásky, s kterou milostivě a konejšivě přijímáš naše starosti i radosti. S vděčností Ti vydáváme i tuto chvíli loučení, s nadějí a vírou, že láska v nás zasetá zůstává a vede k věčnému životu. Amen.“

S díky všem za účast na pohřbu i za kondolence:

Soňa Bartošová, dcera

Rozloučení s bratrem farářem Janem Jelínkem

(text kázání)

Milé sestry, milí bratři v Kristu, vážení hosté,

ve vysokém věku 97 let tiše umíral ve Vojenské nemocnici v Praze bratr farář Jan Jelínek z Podbořan a Oráčova. Celý rok strávil na lůžku v této nemocnici. V jeho pokoji o několik měsíců dřív dokončila běh svého života i jeho vzácná manželka, věrná průvodkyně a pomocnice v díle Páně.

Zemřel symbolicky v týdnu mezi poslední nedělí církevního roku a mezi první nedělí adventní.

Poslední neděle nám připomíná naši smrtelnost. „Všichni lidé musejí zemřít“, ohlašuje apoštol Pavel svým čtenářům. A první adventní neděle vyhláší nový počátek: Ježíš Kristus, který slavně vstal z mrtvých, opět přijde, aby nastolil království lásky a pokoje.

Do života všech lidí, který je znamenán rozením, zráním, stárnutím a smrtí na konci, vstupuje slavné poselství o obnově všeho mocí Boží. Smrt nemá poslední slovo. Vítězí život.

Bratr farář Jelínek byl statečný muž, který nebojácně protestoval proti bezpráví totalitních režimů. Za svou odvahu musel draze platit. Neopustila ho však naděje, že jednoho dne bude tomuto zkoušenému národa darována svoboda. Dožil se jí a zemřel ve dnech, kdy před dvaceti lety byl sveden vítězný zápas s totalitní mocí, která čtyřicet let ovládala naši zem.

Pokud jsem nebyl mimo Prahu, pravidelně jsem bratra faráře v nemocnici navštěvoval. Tento společně strávený čas nás velmi sblížil. Spojovala nás minulost i přítomnost. Oba máme kořeny v českém městě Zelově, které na území Polska vybudovali naši předkové, čeští exulanti, kteří byli pro svou víru těžce pronásledováni. A oběma nám záleželo na tom, aby se potomci českých evangelíků po návratu do staré vlasti neztratili v sekularizovaném prostředí a neztratili svou duchovní identitu a živý základ víry.

Pro dnešní rozloučení jsem zvolil slova apoštola Pavla, která napsal, když se jeho život chýlil ke konci. Shrnul v nich celoživotní zkušenost. Pokorně se ohlížel zpět na svůj život a se svými čtenáři sdílel svou naději: *„Dobrý boj jsem bojoval, běh jsem dokončil, víru zachoval. Nyní je pro mě připraven vavřík spravedlnosti, který mi dá v onen den Pán, ten spravedlivý soudce. A nejen mně, nýbrž všem, kdo s láskou vyhlížejí jeho příchod.*

„Dobrý boj jsem bojoval“

Apoštol nepíše: dobře jsem bojoval svůj celoživotní boj, byl jsem vynikající, ba nejlepší bojovník. Neklade důraz na své vynikající schopnosti, na svou odvahu, vytrvalost a statečnost. Bojoval dobrý boj, protože to byl boj Kristův, boj duchovní, boj, který měl právě proto dobrou naději na vítězství.

„Běh jsem dokončil“

Zde apoštol volí nový obraz běžce - olympionika, který vynakládá všechno umění a úsilí, aby zvítězil. Také apoštol běží ke konečnému cíli, nedá se ničím odradit, zastrašit, ale vítězně dobíhá až do konce.

Tak slavně bojoval i zesnulý bratr farář Jelínek. Dobře věděl, že křesťané nevedou tělesný zápas, nýbrž duchovní. Ne s puškou, kulometem, děly, tanky a bombami. Křesťan svůj boj vede s mocnostmi zla, s duchovní prázdnotou, nevěrou, hříchem, s násilím, se lží a podvodem, s lhostejností, s leností, se strachem a se vším, co na nás útočí, aby si podmanilo naše srdce.

Bratr farář byl vzácným svědkem Ježíše Krista. Při dlouhých rozhovorech v nemocnici se vracel zpět, k událostem, které zasáhly jeho život. Pokorně vyznával, že ani on nebyl dokonalý. I on měl strach jako ostatní, i jemu někdy chyběla odvaha postavit se proti konkrétnímu zlu, protože věděl, že by ho to mohlo stát utrpení a snad i život. A přece bojoval a běžel vítězně, protože si nehrál na lepšího člověka než ostatní, ale s pokorou vyznával své slabosti. Vyznával, jak bylo těžké ve válečné době dodržovat svaté Boží řády, milovat bližní jako sebe a Pána Boha z celého srdce. Kládl si otázky, na které neznal vždy odpověď. A přece právě tento jeho těžký zápas ho neomylně vedl k vítězství, protože nespolehal sám na sebe, ale na Kristovo odpuštění. Dobře věděl, že by nikdy nemohl obstát před Bohem, kdyby se ho Kristus nezastal a nedal mu sílu k novému počátku. Proto tolik miloval písně, které budeme za chvíli zpívat: „Skálo klaná pro můj hřích, Kriste skrej mne v ranách svých“...a Pod ochranou Nejvyššího, rozvesel se duše má.“

Ve své autobiografii **„Pouštěj chléb svůj po vodě“**, se vrací jako téměř devadesátiletý stařec ke vzpomínkám, které zvlášť formovaly jeho osobnost: Dětství v Zelově, pod láskyplnou péčí maminky a zvlášť dědečka v české komunitě v Polsku, maminčino vyprávění o slavných dějinách českého národa i o

hrozných důsledcích bitvy na Bílé hoře, které v něm probouzelo lásku k slavným českým dějinám.

Vděčně vzpomínal také na křesťany, kteří jej v jeho duchovním životě podstatně ovlivnili, takže v něm vznikla touha, stát se kazatelem evangelia. Vzpomínal s láskou a vděčností na čtyři léta intenzivního studia na Misijní škole v Olomouci, kde poznal řadu vynikajících křesťanů, svých učitelů i spolužáků.

Rozhodujícím krokem jeho života bylo pozvání do velkého českého evangelického sboru v **Kupičově na Ukrajině**. Vzpomínky na toto místo se mu stále znovu vracely. Sbor byla jeho velká rodina, bratři a sestry, děti, dcery a synové. Zde také našel svou věrnou manželku, která ho provázela i v nejtěžších okamžicích života.

Válka přerušila jeho nadějnou práci. Muži z Kupičova odešli do války a on cítil, že jako duchovní pastýř je nemůže v nejtěžších chvílích života opustit.

Také válka se všemi hrůzami byla pro něho těžkou duchovní školou. A ovšem i zdrojem mnoha otázek: „Má křesťan právo postavit se zbraní v ruce proti zlu?“ Tuto otázku si kladli také kazatelé a členové staré Jednoty bratrské v době těžkého pronásledování.

Že s manželkou přežili válečné hrůzy, že prošli bez těžkých důsledků Dukelským průsmykem a šťastně se vrátili do staré vlasti, bylo pro ně signálem, že se mají vrátit ke svému povolání a pečovat o ty, kteří zbyli z kvetoucích evangelických sborů v Polsku a na Ukrajině.

Bratr Jelínek se svou manželkou se ihned po válce pustili do nových úkolů. Vyhledávali reemigranty ze Zelowa, z Faustynova, z Kupičova a z Michaljovky, kteří v severozápadních Čechách našli svůj nový domov. Strávil bezpočet hodin na kole i pěšky a tak postupně formoval sbor v Podbořanech a v okolních kazatelských stanicích.

Těžko zkouškou a zdrojem jeho vnitřního zranění a duchovního zápasu bylo v neposlední řadě také vězení, do kterého byl komunistickým režimem na dva roky odsouzen pro tzv. pobuřování. Navíc mu byl odňat souhlas ke službě kazatele a zakázán pobyt v Oráčově a v okolí.

Komunistické vězení bylo místem, kde mnozí lidé ztráceli svou důstojnost, kde však nejednou dozrávala osobnost bratra faráře Jelínka. Naučil se přijímat těžké životní zkoušky, protože věděl, že bez vůle Otce ani vlások z hlavy nespadne.

Po návratu z vězení po léta pracoval v Praze, ve vysočanské továrně na barvy a laky. Toto místo se stalo jeho novou kazatelnou. Práce se nebál. Brzy si získal úctu svých spolupracovníků.

Novým počátkem v jeho životě byla Sametová revoluce. Byl plně rehabilitován. Nemstil se svým nepřítelům. Přes pokročilý věk se s nadšením pustil do znovubudování sboru v Podbořanech a Oráčově, který velmi utrpěl jeho nepřítomností.

Těžkou zkouškou v posledním roce života byl nečekaný úraz, který ho přivedl do nemocnice. Statečně bojoval se svou slabostí. Doufal, že se ještě do Oráčova vrátí a že zde bude znovu kázat a sloužit Božím dětem. V nemocnici strávil poslední rok svého života, zde se také rozloučil se svou manželkou. Jak toužil po svém domově, po svých duchovních dětech, po sboru, po písničkách i po biblickém čtení, které mu přinášelo útěchu a sílu!

Jaký člověk byl bratr farář Jelínek?
Vnější pěkný člověk. Statné postavy - na fotografiích převyšoval ostatní. Černé husté vlasy, jiskrné oči, široká kulatá tvář. Vnitřně bohatý na duchovní obdarování, kterými s takovou láskou sloužil svým bratrům a sestrám. Byl přátelský, laskavý a milý. Vysoké stáří jej přirozeně poznamenalo. Bylo vidět, jak se stan jeho života nezadržitelně hroutí. Avšak jeho mysl, jeho srdce, jeho oči, to zůstalo až do konce.

Ještě několik vět k závěru biblického textu. Apoštol píše: „**Víru jsem zachoval a je pro mne připraven vavřín spravedlnosti.**“ Vavřínový věnec dostávali vítězové sportovních zápasů. Věříme, že na něj i jeho ženu tento věnec vítězů čekal a že oba směli uslyšet slova svého Pána, kterému po celý život sloužili: „**To dobře, služebníku dobrý a věrný, nad málem jsi byl věrný nad mnohem tě ustanovuji, vejdi v radost Pána svého.**“

Jeho odchod není konec, trocha popele, ale nový počátek, přechod do nové dimenze života s Bohem. V nebi se koná veliká slavnost, když je vítáno Boží dítě v pravém domově, který je nad všechno lidské pomyšlení. Proto nemusíme plakat, ale Bohu za něj i jeho manželku děkovat a vyhlížet den, kdy opět budeme v lásce sjednoceni. To nám dej všemohoucí Bůh Otec, Syn i Duch svatý. Amen

Pavel Smetana

Kšaft umírající matky Jednoty bratrské

V letošním roce vzpomínáme 360tého výročí vydání tohoto spisku v Lešně. Mnozí autoři, včetně Josefa Pekaře, hodnotí dílo jako výraz Komenského rezignace (bylo mu tehdy 58 let), odevzdání se osudu pro věci českých exulantů. Těžké rány dopadly na emigraci i na jeho osobní život. V roce 1648 končí třicetiletá válka mírem vestfálským a Evropa se na 200 let zakonzervovala. Komenský se ještě v poslední chvíli snaží dopisem ovlivnit švédského kancléře Oxenstierna, aby na závěrečných jednáních nezapomínal na Čechy. Marně. Jako výraz protestu vydává spis „Historie o původu a činech bratří Českých“, ve kterém dokladuje jejich přínos Evropě. V létě téhož roku umírá jeho druhá manželka, se kterou měli čtyři děti. Dvě, Dorota Kristýna a Alžběta jsou už dospělé, ale Zuzana je pětiletá a Daniel má dva roky. Jistě i pro péči o děti uzavřel Komen-

ský třetí sňatek s Janou Gajusovou. Stalo se tak v Toruni 17. května 1649.

Švédská královna Kristina, Komenského žákyně, dcera Gustava Adolfa, přestoupila na katolickou víru. Vzдалa se i královské koruny!

Poslední opora, protektor Jednoty v Lešně a v Polsku, rod Leszczyński, přestoupil k víře katolické.

V Praze hlaholí zvony, zní Te Deum a na místě pobělohorské popravy byla vztyčena socha Panny Marie Vítězné.

Komenský odjíždí do Uher do Blatného Potoka a cestou naposledy tajně navštívil svou vlast.

Takovými barvami bylo šepsováno plátno, na kterém Jan Amos vymaloval odkaz Jednoty bratrské a své proroctví. Josef Pekař o Kšaftu napsal: „...*je to dílo mohutného pathosu, vytrysklé z hloubi srdce, jež bylo naplněno tragikou chvíle, zas velké gesto proroka a básníka, myšlené na dálku staletí, zas slovo, jež bylo činem.*“

Nemyslím, že z díla vane rezignace. Není to žádné „hřbitovní kvítí“. Po výčtu těžkostí a chmur vždy svítí světlo naděje. Možná, že „Kšaft“ byl inspirací pro Alfonse Muchu, když ve Slovanské epopeji spodobnil Komenského v obraze „Plamínek naděje“. Už na počátku, kdy „matka Jednota“ svolává všechny, kteří ji slyší, hodnotí uplynulé s nadhledem. *Panta rei*, čas běží a s ním se vše mění, proměnila se i Jednota a vidouc, že času nezbyvá, moudře chce uspořádat své věci. Rozdat vše, čeho dosáhla za těch 200 let (1457). V následujícím výčtu je patrné bohatství Jednoty, co odkazuje.

Nerozhazuje, odkazuje nebo spíš vkládá cíleně z nabytých pokladů s vědomím, že někteří se zpronevěřili, jiní, co nevědí, kam patří, všelijak přebíhají, další věkem umdlévají a odcházejí bídou utrápení, ale: „... *o jiných pak naději sobě činím, že je Pán k dalším časům chová a dochová,*“ a těm je to vše svěřeno.

Odkazuje k napravení se, pokud ještě kdo chce užít od Pána milosti. Zcela bez skrupulí

vyjmenovává vlastnosti: marnost, zahálku, lenost, pýchu, lakomství, různice, sváry, nedůvěru, kdy upřímnost mnohé opustila, „... ze jha kázně vypřáhli...“ co zapříčinily: „...pohanění netoliko svůj exulantský los, a což více jest, národ celý“. I zde svítí světélko: „...dáme-li se vůlí Jeho formovati, trefovati se všechno dobře bude.“

V dalších kapitolách již Jednota doopravdy rozdává ze své nabyté moudrosti, laská, žehná, varuje a ukazuje cestu.

„Zejména ty, dcerko milá, Jednoto polská,...abys révovým dobrým vysázenou viničkou býti hleděla a neproměnila se v plané réví...“

Zcela jinak, nezvykle nekompromisně až brutálně znějí slova, se kterými se obrací k Jednotě římské, kde v autorově alegorii se matka, co z ní vzešly Jednoty ostatní, proměňuje v macechu a „...v zubřici dítek svých krev střebající...“.

Dále se Jednota opakovaně vysloveně hlásí k odkazu M. Jana Husa a žehná jeho následovníkům - Martinu Lutherovi i Janu Kalvínovi, ale i tu odkazuje držeti se evangelia svatého a varuje před jeho zlým užíváním. Odkaz Jednotám křesťanským uzavírá opět s nadějí, „...že čas přišel zpívati: Aj! jak dobré jest utěšené, když bratří v jednomyslnosti přebývají.“

Až posud je to předmluva, aspoň tak vidím. Myslím, a v textu jistě Jan Amos přiznává, už podle počtu stran, komu svou závěť, odkaz toho nejcennějšího umírající matka Jednoty bratrské, věnuje.

„Na tebe národe český a moravský, vlasti milá, zapomenouti také nemohu.....“ Další řádky jsou silné, dojemné a pro každého čtenáře by měly být zavazující osobně i pro veřejné vystupování, bez rozdílu konfese.

Český národ se tak stává dědicem „.....všeho toho toho, co jsem koli po předcích svých byla zdédila a přes těžké a nesnadné časy přechovávala... tobě zcela odkazují a oddávám zejména:“

1. milost (tedy lásku) k pravdě Boží čisté, kterouž nám ...službou M.Jana Husa našeho ukazovati začal Pán. 2. odkazují tobě za dědictví knihu Boží, Biblii svatou kterouž synové moji z původních jazyků do češtiny uvedli (překlad Bible Kralické) 3. respektování řádu a kázně 4. sjednocení českých evangelických církví 5. „...odevzdávám tobě také a synům tvým snažnost v pulérování ...našeho a milostného otcovského jazyka“ 6. odkazuje zodpovědnou výchovu mládeže (...cizí syny mé povášnili a pokazili)

„Ale což více mluvíti?“

Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvedeného, vláda věcí tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český.“

Zkusme se znovu začíst do půvabného jazyka, plného obrazů, avšak s jasným sdělením i poselstvím. Bud' me na ně hrdí. Rozvíjejme a pěstujme je! Toto je naše dědictví, at' je můžeme předat generacím. At' máme co předat. Nepřestávejme děkovat za naplnění prorocství a považujme si toho.

Josef Čáp

Malý průvodce velkou historií: Výstava „Umění české reformace (1380-1620)“

Naše společné putování nás tentokrát zavede do výstavních prostor Císařské konírny na Pražském hradě. Navštívíme výstavu „Umění české reformace (1380-1620)“, která zde proběhla ve dnech 16. 12. 2009 až 4. 4. 2010. Bylo tu vystaveno na 120 děl různých reformačních vyznání; díla utrakvistická, luterská, kalvínská a Jednoty bratrské, ale i katolická. Oficiálně ovšem směli tehdy vedle katolíků fungovat jen utrakvisté, ostatní byli mimo zákon a přežívali jen díky podpoře šlechticů a slabé centrální moci.

Nejstarší exponáty, relikviáře (nádobky na relikvie), pocházejí ještě z před-reformačního období, z 50. a 60. let 14.

stol. Souvisejí s kultem svatých, který se co nevidět stane předmětem kritiky předchůdců reformace Jana Matěje z Janova a Tomáše Štítného ze Štítného. Oba byli nejen odpůrci kultu svatých, ale i ctění obrazů a soch. – Teoreticky neměla úcta prokazovaná obrazům a sochám patřit těmto hmotným dílům, ale osobám, jež na nich byly zobrazeny. Ve skutečnosti ovšem tato úcta působila jako modlářství. Postupem času se odstup od výtvarného umění změnil přímo v obrazoborectví některých husitských frakcí, později i kalvinistů a příslušníků Jednoty bratrské. Po husitských válkách byla některá díla doplněna nebo opravena a znova sloužila svému účelu.

Tím prvním, co návštěvník výstavy spatřil, byla deska s českým textem basilejských kompaktát, jež vznikla po r. 1436. Originál se nachází v lapidáriu Národního muzea. V této souvislosti zmíním jiný exponát, spis „Česká kronika“ od Aeneáše Silvia Piccolominiho (u nás vydaná 1510), pozdějšího papeže Pia II., který r. 1462 basilejská kompaktáta jednostranně zrušil.

Častým a oblíbeným námětem utrakvistických obrazů bylo ustanovení Večeře Páně (např. „Poslední večeře“ z r. 1515), které pro utrakvisty bylo vhodnou příležitostí připomenout legitimitu svého požadavku vysluhovat pod obojí. Po r. 1510 vznikl obraz sv. Vojtěcha držícího kalich s vínem, pomáhá mu Jan Hus s kacířskou čepicí, na niž zde není pohlíženo s výsměchem, ale s úctou. Tímto obrazem se symbolicky spojuje utrakvistická linie přijímání pod obojí se starobylou tradicí české církve; oba zobrazení byli kněží, vzdělanci a mučedníci.

Z 15. stol. se dochovaly i kachle s Janem Žižkou a z Tábora pochází utrakvistická cínová křtitelnice (asi 1482); jen na okraj, utrakvisté jako jediní podávali Večeři Páně i dětem. Byla vystavena i malá opuková hlavička Jana Žižky (1516) původně z tábořského městského znaku; dnes se v Táboře prodává sádrová.

Na radnicích se častokrát vyskytovaly sochy Krista (např. z r. 1511 v Kutné Hoře), které měly připomínat, že zdrojem moci a měřítkem dobra pro obec je věrnost Kristu. Z Kutné Hory ostatně pochází množství dalších reformačních památek, třeba utrakvistická městská pečeť na úředním dokumentu z r. 1542.

Mezi satirické (a dodnes vtipné) výtvary patří kachle z poloviny 16. stol., kde je zobrazena mužská hlava s kardinálským kloboukem; stačí kachel obrátit a vznešený kardinál se změní v šaška s rolničkami. Umím si představit, jak se rozšafní utrakvisté bavili pohledem na pec, kde se řady ctihodných kardinálů míchaly s řadami kašpárků. Z té samé doby pocházejí i kachle s Martinem Lutheřem i s Janem Husem, o něco mladší jsou stříbrné medaile s Husem. Tehdy se také oba dva, Luther a Hus, setkali na dřevorezu a společně vysluhují pod obojí. Z přelomu 16. a 17. stol. byly vystaveny mosazné, popř. stříbrné a zlacené kalichy Jednoty bratrské.

Symbolika měst, cechů i konfesí byla používána i na výzdobu městských kašen, hradeb a bran. Takové památky známe z Prahy, Kutné Hory, Hradce Králové i Chrudimi. S konfesijní symbolikou byly k vidění i rodinné portréty. Erby donátorů byly často ozdobeny i utrakvistické monstrance a kalichy; ty vystavené pocházely z kostela u Hradce, původně zasvěceného „svatému Janu Husovi“. Za vrchol utrakvistické umělecké produkce konce 15. a začátku 16. stol. bývají považovány velké deskové oltáře. Na dvou vystavených oltářních křídlech je jediné monumentální vyobrazení Husova upálení, které se dochovalo díky přemalbě a zrestaurování ve 20. stol.

Převzácnou památkou byla poprvé vystavená nejstarší samostatná mapa Českého království Mikoláše Klaudiána z r. 1518. Je to však více alegorie na sociální, politické a konfesijní poměry u nás; třeba

kočár zapřažený z obou stran vypovídá o protikladu římského a utrakvistického vyznání.

Podle Kalvína obrazy urážejí nepopsatelného Boha, v kostele proto připouštěl pouze citáty z Bible. Pro světské prostředí nicméně toleroval krajiny, portréty a historické výjevy.

Luteráni si obrazy nechávali zhotovit z didaktických důvodů, pochopitelně neměly posvátnou funkci. Takových obrazů se u nás nejvíce dochovalo ze severozápadních Čech, kde vznikaly na objednávku tamní německé luterské šlechty. Na jednom z vystavených děl byl zobrazen protiklad Starého a Nového Zákona, „Zákona a Milosti“. Na jedné straně stojí Adam a Eva s jablkem a Mojžíš přijímající na hoře Desatero. Na druhé je Kristus jednak ukřižovaný, jednak vycházející z hrobu a šlapající po ďábelské postavě. Uprostřed obrazu sedí nahý (bezbranný) člověk, který je mužem, jenž symbolizuje starozákonní proroky, odkazován k té pravé půlce obrazu, ke Kristu.

Nechyběly ani ukázky knižní malby, nejmohutněji (doslova) byly zastoupeny graduály pro zpěváky. Rukopisy často vznikaly na objednávku donátorů, proto jsou ozdobeny jednak jejich erby, jednak ilustracemi, které dokumentovaly jejich vyznání. Mezi nejznámější graduály patří Litoměřický, v němž je Hus vyobrazen jako světec; je upalován a současně jako přímluvce brán na nebesa. Malostranský graduál zobrazuje Wiclifa, který světlo pravé víry teprve křeše, Husa, jak zapaluje svíčku, a Luthera, který už v ruce drží hořící pochodeň. Osobně mě překvapil Franusův graduál, pergamenový rukopis z r. 1505. Některé písně známe dodnes, např. koledu „Narodil se Kristus Pán“ (EZ 281). Až na výstavě jsem si uvědomil jeho rozměry; představte si zpěvník skoro do kapsy – zhruba metr na 50 cm, tloušťka asi 20 cm.

Nesmíme opominout dva slavné kodexy, jež kritizují poměry soudobé římské církve a poukazují na čistotu rané apoštolské: Göttingenský (1464), pro výstavu zapůjčen z Německa, a Jenský (po r. 1495). V Göttingenském kodexu je zobrazen slepý Žižka, jak jede v čele husitů. Na rozdíl od palcátu, který mu do ruky vložil Mikoláš Aleš, drží Žižka v ruce zbraň v podobě „ručičky“ s nataženým prstem. Z Jenského kodexu známe obraz upálení M. Jana Husa a boje husitů s křižáky.

Vynález knihtisku umožnil další vydávání a šíření knih, u nás v tom vynikla Jednota bratrská. Vystaven byl Šamotulský kancionál z let 1560-1563, který sestavil Jan Blahoslav; je v něm zapsán mj. bratrský „Otče náš“ (EZ 584) a melodie k písni, již známe jako „Mocný Bože, při Kristovu“ (EZ 419). Kancionál je zlacený a bohatě kolorovaný, očividně si jej objednal významný a solventní zadavatel.

Některé spisy spravuje knihovna Evangelické teologické fakulty UK: „Písně duchovní evangelické“, vytištěny v Kralicích r. 1615, a 4. díl Bible z r. 1587. Čímž jsme se dostali k proslulé bratrské tiskárně a vystaveným drobným tiskařským instrumentům. – Některé bratrské tisky patří k vrcholným dílům knižního umění.

Po vydání Majestátu Rudolfa II. r. 1609 byly vybudovány dva luterské chrámy, Sv. Salvátor na Starém Městě a Nejsvětější Trojice na Malé Straně. Originál Majestátu byl též k vidění, pergamen s českým textem, ale už bez pečetě a rozstřížený. Majestát byl důležitý především tím, že odmítl všeobecnou zásadu „čí území, toho náboženství“.

Z r. 1610 pochází vystavený spis „Konfesí česká“, vyznání všech tří stavů.

Krátce po korunovaci Fridricha Falckého, o Vánocích 1619, obrazoborečtí kalvinisté s příslušníky Jednoty bratrské vyplenili katedrálu sv. Víta. Pikantní drobnost: pod záminkou „záchranu“ se do cí-

sařských sbírek dostal oltář Panny Marie; ve správě Pražského hradu se nachází dodnes.

Ještě v r. 1620, takřka na poslední chvíli, vyšly spisy kalvinistických autorů proti obrazům.

Po prohrané bitvě na Bílé hoře docházelo k odstraňování nekatolických výtvarných děl a symbolů a znova se objevily triumfální obrazy Panny Marie, zemských patronů a archanděla Michaela. Např. sousoší v téměř životní velikosti z Metropolitní kapituly u sv. Víta, kde archanděl Michael kopím probodává na zemi ležícího ďábla s modrými očima a dlouhými nehty. Na ďáblu není nic směšného a nebyť dračích křídel, vypadal by úplně obyčejně; možná proto je tak působivý. Musím přiznat, že mám radši čokoládové čerty.

Vzpomínkou na defenestraci r. 1618 se po r. 1620 stal obraz se „zázračnou“ záchranou místodržících a jejich pád z okna je vykreslen jako symbolická oběť pro záchranu království od hereze.

Rudolfův Majestát platil do r. 1620, resp. 1627, kdy byl nahrazen Obnoveným zřízením zemským, novou ústavou. I to bylo vystaveno, oproti mohutné plachtě Majestátu drobná knížka, ovšem s ohromným dopadem pro náboženskou svobodu; odtud už bylo tolerováno pouze obyvatelstvo katolického vyznání.

A jako rozloučení s výstavou, ale symbolicky i s reformací v Českém království, jsem vybral monstranci z r. 1630. Zobrazuje protireformační ikonografii, a co je nejzajímavější, byla zhotovena z „bludařských“ kalichů chrudimského kostela. – Inu, doba se změnila, našinec se vrátil zpět do náruče římské církve a nastává epocha rekatolizace, tajných evangelíků a exulantů.

Pavel Čáp

DOPORUČUJEME:

15. května 2010 - valná hromada historické společnosti VERITAS v Praze s přednáškou na téma: *Vymezení základních typů reformace a našeho vztahu k nim*;

21. června 2010 - vzpomínkové shromáždění na Staroměstském náměstí v Praze u příležitosti 389. výročí popravy 27 představitelů českého stavovského odboje roku 1621;

3. července 2010 - noční setkání na Kalichu, Besedice u Železného Brodu;

4. července 2010 – Husův den na Kalichu u Železného Brodu;

4. července 2010 – tradiční setkání na Růžovém paloučku u Litomyšle;

6. července 2010 – shromáždění k výročí Mistra Jana Husa v Husinci u Prachatic;

9.–16. července 2010 - XV. pracovní soustředění mladých historiků v Telči; hlavní téma: *Přehled současných křesťanských směrů v ČR* (VERITAS).

Závěrem

Opět připomínáme, že podmínkou členství v našem sdružení, není osobní "příslušnost" k exilu, resp. návratu. Do svých řad zveme i sympatizanty, zajímající se o naši činnost. K přihlášení se za člena stačí sdělit na adresu sdružení jméno a příjmení, datum narození, bydliště, příp. církevní příslušnost (sbor) a příp. vztah k pobělohorskému exilu (potomek, sympatizant, zájemce o historii apod.) Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zasílání věstníku. Pokud Vám můžeme věstník zasílat hromadně, prostřednictvím některého sboru, prosíme, dejte nám to vědět.

Prosíme, abyste nás informovali i o dalších změnách (přestěhování, úmrtí našeho člena apod.), abychom na ně mohli reagovat.

Informační věstník občanského sdružení EXULANT, vydává občanské sdružení EXULANT. Vychází 2x ročně. Sídlo občanského sdružení i redakce: Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 9 – Husův dům, PŠČ 110 00, Česká republika, <http://exulant.evangelnet.cz>

ISSN 1801-514X